Het jaar 1573

Januari 1573 - Dure tijden - Augustyn van Hermelghem

In deze **koude winter** lag het leger van de hertog van Alva voor Haarlem.
Augustyn van Hermelghem schrijft daar onder ander over dat bij deze belegering een ‘ zeer clouk capiteyn Monsieur Kerssoniers, captieyn van Grevelingen, opper artillerie meester vande geheele legers aldaer; geschoten werd ‘met eenen cloot in ’t hooft, zoo dat hy bin den derden daege overleet.’
Voort midts dat by placcaete verboeten was niet te koopen eenig goed ofte eenig eedtwaeren jegens de Hollanders en jegens Vriesland, principalyk jegens de gonne die jegens de majesteit gerebelleert hadden, zoo hebben veele zaken te dierder gezijn, want **de bueter** galt op den 10de van lauwe 8 groote het pond in de groote schaele, en voort **het caes** ook mede naer advenante, want over al **zeer soberen tyd** was door **de kleyne neeringe en langenduerende vorst.**
Op den **19de van lauwe**, zoo was den pastoor van **Dulsemont** zeer derrelijk vermoort in de kerke van de Guesen, de welke hem zyn ooren en neuse afsneden, en daer zy hem gehangen hebben aen de clockstringen.

Januari 1573 - SAP 467 – Verboden te pissen op de halle - Resoluties – folio 209

Gheordonneert dat nyemant en besta ofte hem vervoordere te breken eenighe **meuren ofte steenen** te weiren van de drie kerckemeuren, cruuce, halle, glaseveinstere ofte andere ghoedinghen van kercken, cloosters ofte van de stede,
op zulcke groote boete als die van de wet discerneren zullen
ende voorts op **gheeselinghe ende ban**, ofte andere correctie arbitraire, te discretie van de juge.
Item dat nyemandt, wie hij zij van waecke ofte andere, hem en vervoordere **zijn vuuligheyt ghevough ofte watere te maeken op d’halle,** voor ofte op de steeghers *(trappen)* van de halle, bij daghe ofte by nachte,
op de boete van 3 pond parisis jeghens den heere, disch ende aenbrynghere dies bevindende ende voorts op correctie als booven.
Dat nyemandt van de voorseyde waecke ofte andere, voortan zal gaen ligghen op de tafelen van de meters op d’halle,voor **’t looyhuus,** op ghelycke boete van 3 pond parisis ende correctie by de wet
Gheordonneert dat gheene wetschepen zal moghen doen eenighe daeghinghe, pandinghe, insinuatie ofte andere wettelicke executie toeslaende, te doene met eenen officier, zonder ende buuten de presentie van **den bailliu ofte ampman** – ofte ’t zelve ghehouden te zyne van onweerde, ende voorts op correctie ende destitutie van eede ende officie.

13 januari 1573 – Hop - SAP255

Gadifer Wyts namptieert jeghens **Gillis de Bister filius Jans,** alhier ter greffie, vier zacken hommele,
deerste weghende iij c xij pond,
den tweede iiijc xxv pond,
den derden ijx xlix pond
ende den vierden ijc lviij pond,
commende tsamen xic lxxv pond

ende datse x pond vier schele parisis thondert
Lever mij, lever dij
off by faulte protesterende over schaede ende interest
Actum den xxiiij den novembris xvc lxxij
Present Pieter Rouveroye ende Malliart de Plackere, schepenen

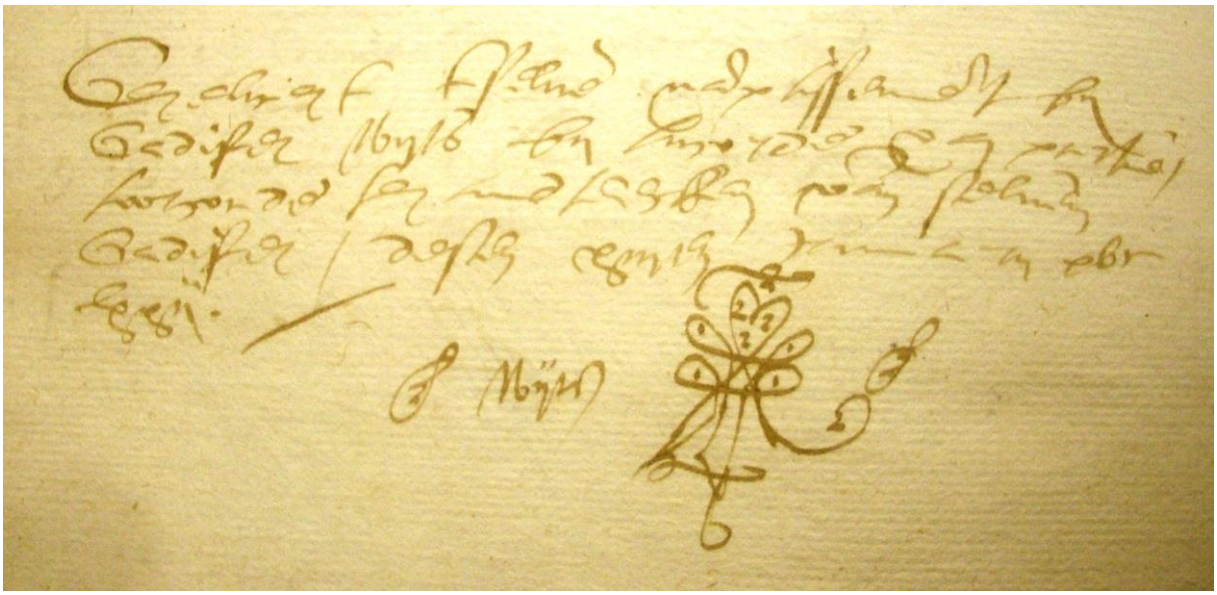

Ghelicht tselve namptissemendt§ by Gadifer Wyts bij accorde van partien,
Toorconde ten handteecken van den selven Gadifer Wyts
Desen xiij den janaury xvc lxxiij

16 februari 1573 – **Pieter Waels** - Edmand de Coussemaker – Troubles Religieux

Zoals we konden lezen bij Augstyn van Hermelghem bleven de Geuzen in de streek ook niet stil. Op de 19de januari 1573 vermoorden ze de pastoor van Dulsemont. De arrrestatie, veroordeling en radbraking van de geus Pieter Waels, zal veel indruk gemaakt hebben.
We lezen hier de uitspraak van zijn proces.

Omme dieswille dat ghy **Pieter Waels**, ghebooren van **Houtkercke,** in Berchambacht, de **zoone Pieters**, lantsman van uwen style, oudt ontrent **LVIII** *(58)* jaren,
naerdien ghy by den inquisiteur van der catholycque Roomsche ghelove, **Meester Pieter Tytelman**, int jaer **1562,** op den **Vide octobris**, inneghedaecht zyt gheweest, ter causen van religie, ende daer naer by contumatie **ghebannen**, u vervoordert hebt te trecken in **Inghelandt,** tot **Noordtwyck**, omme tfaict van uwe conscientie ende twaerachtich woord te hooren, zo ghy zeght, jeghenwoordich wesende by provisie, naer dien ghy zekeren tyt daer gheweest hadt voor diaecken.
Daer naer int jaere **1566,** niet jeghenstaende uwe voorgaende bansure, u vervoordert hebt binnen den lande ende graefschepe van Vlaenderen te comen, metgaders te volghen ende voor te staene de predicanten van de ghereprobeerde ende illicite leeringhe van **Calvinus**, als namelyck **Pieter Hazaert, Sebastiaen Matte, Jean Michiels** ende andere.
Ende daernaer wederomme ghetrocken zyt in **Inghelanct** nae dien ghy niet langher herwaertsover, tzelve religie en vermochte te prediken, ghaende zomtyds over van **Vranckrycke in Inghelandt** ende van Inghelandt in Vranckrycke, elcken solliciterende ende zouckende tot uwer opinie te brynghen zo verre u moghelick was.

Overzulcx commende **van quade leerynghe tot arghere faicten**, hebt u vervoordert int jaer **1560,** te sollicieteren **Jan vander Camer**, gheseit Camerlynck, metsgaders andere zyner adherenten, als namelick **Balten Nauwynck, Pieter de Buysere, Hooghe van Zetten, Pieter Damman, Jan de Cotz, Pieter de Crop** ende ander, commende te zelven fyne van Jan Camerlynck, hem vermanende te willen commen naer **Bouloignen** tot een jonckheere **Jaques van Huele,** gheboren van Brugghe, hem lovende te wesen de godzaelighe overheit van de nieuwe religie.
Hem bovendien te kennen ghevende, dat denzelven Huele in meeninghe was te commen binnen Vlaenderen met stecker handt ende ghezelschap, ende de kercken te rooven, de priesters ende justicie doot te smyten ende massacreren, welcke den zelven Camerlynck tuwen verzoucke ghedaen heeft.
Ende naer dien hy te Bouloigne zekeren tydt dare gheweest hadde, es met u Jan Michiels ende ander daeghelix daer frequenteerde zyt, verzaemdelick ghecommen naer Vlaenderen, ende es den zelven Camerlynck met zyne complicen, te weten, Balten Nauwynck, Pieter de Crop, Cornelis Ryckeman, Jan de Cotz, Dieryck de Conynck, Joos Winnebroot ghetrocken tuwer begheerte, metsgaders van **Clais de Costere ende Maerten Triere** tot Houtkercke.
Ende hebben den pasteur aldaer zyn ooren afghesneden.
Daermede oock noch niet te vreden zynde, duer den grooten haet ende nyt die ghy Clais de Coster ende Maerten Triere tot den voornoemden pasteure draeghende waert, hebt dezelve Camerlinck met u ghezelschap verwect ende ghesolliciteert dat zy den voornoemden pasteur vermoorden zouden, twelcke zy tulieder verzoucke ghedaen hebben.
Daer naer, alzo den zelven Camerlynck met zyne complicen vermoord hadden te Houtkercke de dienaars van **Jan de Visch**, lieutenant vanden souverain bailliu van Vlaenderen.
Naer ‘t perpetreren van tzelve faict vertreckende ende schuulende ten huuse van **Lampsen van Stavele in Leysele**, alwaer zy zes of zeven daghen gheschuult hebben zyt verghezeltschapt met **Jan Michiels**, predicant, ten zelven huuse ghecommen, hemlieden te kennen ghegheven, van weghens **Jaques van Huele**, hoe dat de dienaers van den baillu van Bergambacht gheweest hadden ten huuse van eenen **Pierchoenken,** ende andere gheseit **Breseken te Houtkercke,** omme de zelve te vanghene, ter cause zy inne de moort van voornoemde dienaers vanden souverain baillu ende van den pasteur van Houtkercke gheweest hadden, ende de zelve niet thuus ghevonden hebben, waeren ghecommen logieren binnen **St. – Joris herberghe, binnen Rousbrugghe,**
verzouckende dat zy zouden commen ten huuse van **Maerten Boy**, by den **Haghedoorene,** neffens Roesbrugghe, alwaer alsdoen ghelogiert was Jacques van Huele ende Jan Michiels vornoemt, omme by zynen laste te ghaen bespringhen ende saccagieren de dienaers van Bergambacht voornoemt, twelcke alzo naerderhandt gheschiet es.
Daernaer up zekeren tyt, alzo de hemelicke predicatie van de nieuwe religie, by de officieren ende justicie beledt wierdt, zyt ghy Pieter Waels, met Jan Michiels ende den voornoemden Jacques van Huele, Jan Caemerlynck ende andere zyne medeghezellen, wel tot XXXVI *(36)* ofte XL*(40)* toe in ghetale, in den nacht ghetrocken naer **Reninghelst,**
onderweghe logierende in eene herberghsken ghenaemt **’t Nachtergaelken**,
daer ghylieden, ulieden al tsamen ghedroocht hebt, ende smorghends ghearriveert te Renynghelst, zyt ghy met Jan Michiels, predicant ghegaen vernemen ter plaetse, wies de prochiepape thuus was, ende verstaen hebbende dat jae,
zyt met den ghantschen hoop in de kercke gheghaen ende den pasteur ende cappelaen by uwe complicen gheapprehendeert wesende, hebt metter handt helpen demolieren ende afbreken alle d’ornamenten, beelden ende chieraigie der zelver kercke ende de zelve helpen verbranden,

daernaer ghecoort ende ghebonden zynde, zelve gheestelicke persoonen met ulieden gheleet gheweest tot **het Westhofelst** tusschen **Belle ende Niepkercke**, alwaer de zelve priesters, naer vele toumenten hemlieden aenghedaen, by uwe complicen vermoort wierden.
Continuerende alzo insghelycke accatementen tot committeren tot in zes kercken in ghetalle, als namelick **Locere, Kemmele, Niepkercke** ende andere.
Daer na van anderen ghescheden ende ghesepareert wesende mits elcken hem salveren was tzyndert zo vriendts huuse, zyt ghy Pieter Waels, van Bouloigne, uut Vranckerycke, ghecommen zynde, gheghaen anderwaerf anden voornoemden Camerlynck ende zyne complicen hem lastende van weghens Jacques van Huele, iterativelick de priesters te vervolghen, mits welcke rapporte ghy hemlieden ghelast hebt tzelve accagemente te beghanne an de priesters tHondschote ende soldaten aldaer wesende in garnisoene;
treckende alzo de voornoemde schenders naer **Killem, Rexpoede** ende andere omligghende prochien.
Alle welcke execurable faicten zy tuwers instantie vulcommen hebben, hoewel ghy zeght tot de zelve faicte de handt niet toeghesteken thebben.
Daernaer hebt u ghevonden met den zelven Capmerlynck binnen de prochie van **Beveren**, ten huuse van eenen **Kaerle vander Lende**, vyndende aldaer vergadert mynheere **Van Hannecan,** met andere persoonen, te weten: **Bailleul Begyn, Brussels, eenen gheseit Le Censier de Waterloos, Gillis de Queeckere** ende andere,
dewelcke aldaer verghadert waeren omme met anderen te concluderen by wat bequaemste middele men zoude moghen afsmyten diversche heeren ende edelmannen, die men verwachtede ter bruuloft van menheere van **Rycourt t'Ypre,**
ende byzonder **de grave van Rues**, ende andere edelmannen ghevanghen te leeden naer **Dorlens,** daer toe den voornoemden Hannecan zeyde ghereedt thebben viftich peerden ende IIIc *(300)* voetcnechten, hoe wel ghy zecht over tzelve niet gheroupen gheweest thebben, nemaer waert wel binnen den zelven huuse.
Hebt van ghelicken u vervoordert van daer te beleeden de voornoemde Jan Michiels, Camerlynck ende ander tot binnen der prochie van **Herzele** tghevraecht wesende wies ghy nerghens een vroom huus en wistte daer ghy kennesse hadt in de prochie van Herzele, in Bergambacht, daer ghy inne ghelaten zyt gheweest by nachte, duer de kennesse die ghy an haer doende waert als tanderen tyde gheweest hebbende haeren pachter.
Van daer zyt ghy ghetrocken ende hemlieden beleedt ghedaen ten huuse van **Pieter van Croo**, woonende binnen de zelve prochie, die daer inne gheconsenteert hadde, ten tyde hy met u was ten huuse van de zelve joncvrouw **Puessens.**
Ende naer dien uwe frequentatie ende hantyse, zo wel in de casselrie van Bergambacht als in andere plaetsen, gheopenbaert ende ontdect zy gheweest. Zyt by den baillu, burggrave, scepenen en cuerheers der voorschreven casselrie van Bergambacht – als zulcx al beseffende te gheenen anderen fyne te specteren dan tot inquetatie, corruptele ende mesledinghe van huwelieder ghemeene inzetenen – by publicatie te ghelde ghestelt gheweest,
welcke al nochtans, niet jeghenstaende u oock vervoordert hebt, by laste van **Jacques van Huele** voornoemd, Jan Michiels ende andere, vergadert wesende in **Sint Six bosch**, by **Provene,** up zeekeren tyt, treckende naer **Nieukercke** ende aldaer vermanende de broeders van uwer ghezenthede ende religie, omme te commen te **Spaignaers Daele by Poperinghe**, van daer in den **Monteberch** de predicatie te hooren, twelcke belet werdt by de officieren van die quartieren.
Daermede noch niet te vreden wesende, ende altyts continuerende in u quaedt voornemen ende rebellie, en hebt niet gheducht te verghaderen ten huuse van eenen **Christiaen Parmentier,** in **Meteren by Belle,** seditieuse ende oproerighe persoonen tot in den nombre van twaelf ofte XIII, ende namelick **Jacob Baert, Michiel Platte, eenen ghenaemdt**

Mahieu, schoonbroeder vanden voornoemden Christiaen, ende aldaer te conspireren jeghens de conynclycke majesteit, de tranquiliteyt publicq ende ghemeen welvaert.
Voornemen ende concept hebbende intvaderen ende in te nemen de stede van **Nieupoort,** ende aldaer te exerceren ulieder ghereprobeerde religie, zo ghy tanderen tyden, met de zelven **Baert** noch eens in communicatie gheweest hadt in **den Zwarten Leeuwe te Wervike.**
Insghelicx daer naer hebt u vervoordert te verzamen ende vergaderen in de prochie van **Nieucappelle,** ten huuse ende hofstede van de huusvrouw **Andries Kaillou**, ten verzoucke vanden zelven **Andries**, in ghetalle wesende van tzestich ofte tzeventich persoonen, onder de conduicte ende gheleet vanden zelven **Jacob Baert**, den welcken daer toochde zekere commissie, zegghende de zelve ontfaen thebbene van weghens den prince van Oraingne, onde zynen zeghel, omme de zelve stede met de intelligentie die den zelven Baert ende zyne complicen zeyden thebben met eeneghe inghezetenen der zelver stede, te surprenderen, aldaer doende ghy waert het ghebot voerende, ende naer maeltydt, ter tyt ende zo langhe ghy daer bleeft, twelcke ghy met uwe complicen meende gheeffectueert thebbene, ne hadde gheweest dat de zelve wapenene, by den bailliu van Nieupoort, ulieden ontweldicht gheweest ahdden, daer duere ulieden gheconcipeerde entreprinse ghefailliert ende achterghebleven es, commetterende by dien notoiren crim van dèse Majesteit.
U bedectelick voorts houdende ende lattiterende, ende als nu als daer naer, vertreckende van het een quartier int ander, altyts verzouckende ulieder ghereprobeerde religie te vervoorderen, metghaders de Coninclyke Majesteyt in zyne preminentie ende hoocheyt te vercrancken, tot dat ghy onlancx hier waerts ghecommen zyt binnen **Hondschote** ende aldaer by den bailliu ghevanghen, ghelogiert gheweest hebbende, sdaeghs te vooren, ten huuse van eenen **Christiaen van Buschaghe**, den welcken vestaen hebbende uwe apprehensie de vlucht aenghenomen heeft.
Zoo dies al voorseidt es, wetten souffisantelick ghenouch ghebleecken es, zo wel by diversche informatien, exaemen ende confessien ende belastinghe van eeneghe van uwe complicen, in diversche plaetsen ghesententiert, ghedaen als oock by uwe voluntaire kennesse ende verlydt, zoo wel buuten als binnen torture, diverschelick ghedaen ende bovendien;
niet jeghenstaende dat ghy oock vermaendt zyt gheweest te willen afschoeden van uwe erroneuse opinie ende ghereprobeerde religie, wederkeerende – mits adjuratie van diere – tot den schoot vande heilighe catholycque roomsche gheloove, zyt nochtans ghebleven obstinaet ende preseverende by diere, belydende niet min de voorghaende uwe execurable faicten ende conspiratie u leet te wesen, ende danof God den heere almachtich, verghevenesse te bidden.

Twelcke al wesende eene zaecke van quaede consequentie - directelick resulterende tot inquietatie ende perturbatie vande publicque tranquiliteyt ene ghemeene welvaert, metgaders tot vercranckynghe van de pre-eminentien van zyne conyncklicke majesteyt, ende consequentelick contrarie de

gheestelicke ende wereldlicke rechten, overzulcx niet lydelic zonder condigne punitie in exemple van anderen.
Soo eyst, dat scepenen ende cuerheers der stede ende heerlichedevan **Hondschote,**
ghehoort hebbende de calengie van **Cornelis Piel,** bailliu, met rype deliberatie van den rade,
up al ghelet, ter maenynghe vanden voornoemden baillu,
uuten naeme van edelen ende moghenden heere **Joris van Hornes**, grave van Houthercke, heere van Hondschote, etc.
recht doende,
codempneren u, **Pieter Waels**, voornoemt ter cause voorschreven,
by den officier crimineel ghebrocht te worden voor stadthuus deser stede,
ende aldaer **up een Sinte Andries cruuce levende gheradbract** te werden
zo datter de doot naer volge,
ende daer naer u doode lichaeme ghetransporteert te worden ter ordinaire plaetse patibulaire der voornoemde stede ende heerlichede,
confisquerende bet voorts alle uwe goedynghen, tzy leen, erfve ofte catheil
waer tselve ghesaen ofte gheleghen es,
ten profficte van de ghone diet metten rechte toebehoort.
Aldus gheprononchiert in open ghebannen vierschaere desen XVIste in sporcle 1573.

Op de veroordeling van Pieter Waels, kwamen dan weer van de Geuzen represailles.
'Op den 25ste van sporkele,' zo schrijft Augustyn van Hermelghem, 'zoo was **den pastoor van Wijtschate vermoort**, 's avondts ontrent den 8 uren, van moordenaers ofte guesen, en het was een oudt man, genampt heer **Matheus Marschal**, wilent pastoor van Moorsele,
en was verraden van eenen die welke was van mans dood, eenen van zijn prochianen,
en was geschoten door zijn hooft in zyne kamere voor zijn bedde,
en alzoo derrelijk vermoort,
want ontrent dezen tijd zoo warender diversche pastoors vermoort ontrent **Gend, Cortryck** en in vele omliggende plecken, zoo dat een zeer kwaden tijd was, want men maekte groot opstel tot Antwerpen om de guesen van **Vlissingen** te doen wijcken, want zy wilden beletten dat men **Middelburg** niet victailleren en zoude.

Op de 18de van maerte, zoo was 't dat **Ghelyen Everaert**, provost, justicie dede 't welke was op den schortewonsdag. Eerst zoo waren de poorten alle geslooten van der stede, want alle de soldaten moesten ter maert wezen om de justicie te versterken, want daer was gehangen eerst eenen **Mahieu de Mol van Noort-Berkin**, 't welke was een zeer straf man, oudt van ontrent de 50 jaren en hadde lange in 't hout van Nyepe hem gehouden, en als hy van de leere af gesteken was, - *en dus geus was* - zoo dede den officier zyn officie en alle beyde de basten braken en den man viel zeer derrelijk op de maert,
want het geschiede voor het Besant aen een crucke,
en gevallen zijnde zoude hem by gepynt hebben op te staen, maer bleef liggene op de maert,
en was weder omme opgehaelt **3 jonge mannen** uytte vangenisse,
en het waren Walen en de landtslieden hadden die zelve gevangen in de prochie van **Renengels,** in eene herberge genaempt **de Busseboomen,**
en hadden briefven over hun om volk op te nemene uyt den name van den prince van Orranjen, en by hun verkent, waren zy gewesen **gehangen te zyne**,
want zy en wilden niet hun opinie af gaen,

zoo waren zy gerecht met stocken in hun mond alle 3 den eenen na den anderen, en als zy verworcht waren, werden daer naer alle gerecht.

17 maart 1573 – De retractatie van arrentemente - Resoluties - SAP 467

In Poperinge had men hete ondertussen ook moeilijk om de eindjes aan elkaar te knopen. In overleg met de abt van Sint-Bertinus, kreeg men enkele voordelen toegezegd.

Naervolghende de resolutie van burghemeesters, schepenen ende raeden deser stede ghedaen den **7 in hooymaent 1570**, nopende **de retractatie** van **arrentemente** ende jaerlycksche cheyns tusschen mijn heere **den prelaet van St. Bertens** wetlick heere deser stede ende die van deser selve stede
De retractatie: *herroeping*
Arrentemente: *Het met een rente of hypotheek belasten van iets*

Es by die van Wet ende raeden absolutelick gheresolveert ende gheratifieert
de retractatie van voorseide arrentementen
onder de conditie met mijn voornoemdeen heere de prelaet ende zynen raede by de ghecommitteerde van de stede ghelimiteert
te wetene dat de stede zal hebben van mijnheer voornoemden heere den prelaet over de **doleancie** van heurlieden costen ende grieff
de somme van **600 pond parisis** metsgaeders eene dobbel haeckbusse ende 12 handbussen met heurlieden vorme ende **stoffeersele** ende 24 pycken.
Daertoe by die van de stede te behoudene **’t officie van ’t clercschap** ende ontfanck van gedeurende ’t leven van **Willem de Snepere**,
’t haer profytte ende **jouissance** ende onder de zelve conditie myn voornoemden heere over te laten zijne pre-enviventien als voor de tractate van de voorseyde arrentemente ende met alle vriendschap dat an zine eerweerde te schryvene ende blyvende alzoo los, liber ende quite van andere
Actum 17 marty 1573

Doleancie: *klaagschrift, bezwaarschrift*
Stoffeersele: *Toerusting*
Jouissance: Genot

25 maart 1573 - De winter en het geuzenschip - Pauwel Heynderycx

Gedeurende den ganschen winter wiertter, de Casselrie door, goede wachte gehouden om de vyanden den doorgangh van diere te beletten, gelijck er voordien met hoopen,.samengestelt uut eenige mannen, verscheydene stonden gedaen hadden.
Te dien eynde, dede het magistraet alle de wegeu der Casselrie afsluyten met barrieren, waer by wachten gestelt waren, ende sulcx voornameullick op de brugge ter Peereboom, te Elsendamme ende Staveldamme. Tot beter bewarenisse der streecke, ende midts men vreesde dat de stede van Nieupoort by verrassinge eens soude mogen genomen worden, gebruyckte men alle bedenckelicke voorsorgen.
Het magistraet van Veurnambacht versochte aen 'tgone vanden Vrije dat het de wegen soude doen bewaren , op de wijse als sy het deden uutoefenen , om de Geusen alsoo te beletten yets op Nieupoort te ondernemen; midts men wiste dat zy altijdt d'ooge hadden op een der zeehavens van Vlaenderen, om daer door het lant te beter te dwingen den Spagniaerden af te vallen.

De rebelligen, gedeurichtick het voornemen voedende van Nieupoort by list te winnen, deden alle pogernien om dit opset te voltrecken. Daerom lieten sv door eemge quaelwillige, die hun tot Ypre ende tot Hondschoote ophielden, in 't heymelicke, ontrent **Rousbrugghe**, een sehip toerusten, diens ladinge bestont uut mosquetten, flesschen ende maten vol buspoeder, midtsgaders lonten, ballen ende voorwerpen bequaem om dadelick by eenen aenslagh te gebruycken.
Eenige oproermakers vaerden met 'tgeseyde schip naer Nieupoort jegens den nacht des **25° Maerte 1573,** om de Geusen, die, bedecktelick ende ongewapent, van alle canten sich daer moesten laten vinden, aldus wapenen te versorgen; maer, voor het vaertuygh te sijner bestemminge geraeckte, wierl hel ontrent Nieupoort, door 't lantsvolck deser Casselrie ontdeckt.
Die van Nieupoort van den gevalle terstont gewaerschouwt zijnde, sonden veel volck derwaerts om hun van het voornoemde schip meester te maecken.
Dien aenstagh wiert door booger handt beleet: want in den selven nacht was te Coxide, met cleene schuytkens, veel gewapent volck aen lant geset geweest, de welcke, soo 'tbleeck, ter gestelde eure aen de onderneminge moesten deel nemen: daer lagen toen oock ter hoochte van Nieupoort vele schepen die gereet scheenen om de haven in te varen, ende wiens bemanningh de stadt waerschijnelick op een gegeven teecken van dien cant soude besprongen hebben.
Verders was de streecke vol vreemt volck, die, alhoewel ongewapent, naer de zijde van Nieupoort op trock, alwaer het, in ’t reeds voornoemde schip, alles gingh vinden om hun te wapenen, ende den aenslagh aen te vatten; maer den Almogenden heeft er in voorsien, tot blijdtschap der Veurnaers ende der Veurnambachters, de welcke, indien dese onderneminge hadde geluckt, hun gestelt vonden ter genade der Geusen.

Toen men in den Hove van desen aenslagh gewaerscnouwt was, wiertter eenen brief aen 't magistraet van Veurnambacht gesonden, om hun te belasten alle de schepen, die door de vaerten van hunlieder jurisdictie trocken, te doen ondersoecken, ende buytendies (sulcx versocht zijnde), aen die van Nieupoort soo vele hulpe ende bystandt te geven als het doenelick was.

Op den **27 Maerte 1573**, wiert aen 't magistraet van Veurnambacht verwitticht, datter, ontrent middernacht twyntjgh gesellen getrocken hadden ,de welcke gingen in reecken van drije, neffens malcanderen, het mosquet in de vuyst ende in de andere handt brandende lonten houdende, ende hunnen wegh namen naer Hondschoote.
Dat volck was ongewapent in de Casselrie gecommen, ende aldaer ergens hunne wapenen gereet gevonden, andersins hadden ze in Veurnambacht niet gerocht, midts er op alle wegen goede wachte gehouden wiert.
Het magistraet, beducht zijnde dat sy ergens eenen aenslagh voor handen hadden, sont dadelick gesanten naer Hondschoote, om het magistraet van dier stede van 't geval kennesse te geven, ende hun aen te bevelen, dat sy goet toesicht souden nemen op de inwooners hunner gemeente, ende ondersoeck doen in de meest verdachte plaetsen van hunlieder jurisdictie om te vernemen of dat volck ergens verborgen lach.
Het magistraet van **Hondschoote** volbrachte seer neerstelick dat versoeck, maer conde die bende quaetwillige niet vinden, omdat sy ergens hunne wapenen verborgen hadden, ende onder het volck

wandelden

Spaans paviljoen te Veurne

26 maart 1573 – Het deellot van de kinderen Wente - SAP 321

Robert Couteville vooghd van **Proneken, Maeyken ende Jossynken**, de kinderen van **Jooris Wente,** hemlieden opghecommen by de dood van huerlieder overleden vader metgaders van huerlieder overleden moedere – te catheilen clevende an den voogd iiijc xxviij pond iiij schele parisis
Eerst een ghemet elstland met der taille daerop staende – oudt vj jaerren – streckende zuudt ende noord metten zuudhende ende de oostcandt an tbusch van Jan Immeloot – tnoordhende tbusch vande weduwe van Joris Metsue – tselve gelast jeghens de commandeur van Vlaenderen in een halfve raziere haver ende een half viercant – hospitael mate tsjaers – altyds te leveren op Sinte Blazius ende tleverynghe te hove vande hospitaele
Item de voorseide weezen hebben eene deele in achte an een obligatie van zeven ponden grooten ofte daerontrent sprekende ten laste van Charles vande Doene – ghemeene met de weduwe vande voornoemde vaeder – onghereede schuldt – hier jeghens zijn de voorseide wezen tachter huerlieder voogd de somme van xxxvj pond parisis van onderthodut van costen ende cleederen
Men houdet by schepenen
Actum den xxvste marty xvc lxxiij

20 april 1573 - Koksijde aangevallen door de Geuzen - Pauwel Heynderycx

De Geusen ende oproermaeckers, allijdt soeckende van het gemeente der aen den coninck getrou geblevene aen te hinderen, ende daer door buyt te maecken, quamen op den **20° April 1573,** 's nachts, met cleene bootkens tot Coxide aen den strande , met voornemen die prochie ende het clooster ter Duynen te plunderen.
Sy waren reeds eenigen lijdt aen lant, ende hadden selfs eenige hofsteden connen plunderen voor dat de gone die langst de zee wachte hielden, hun vernamen; maer, gelijck sy trocken naer het clooster ter Duynen, bevonden sich daer een deel der soldaten de welcke de Casselrie onderhielt, ende dese beschermden seer wel het clooster ende de meuningen tegen 'tgevaer dat hunlieden dreychde.

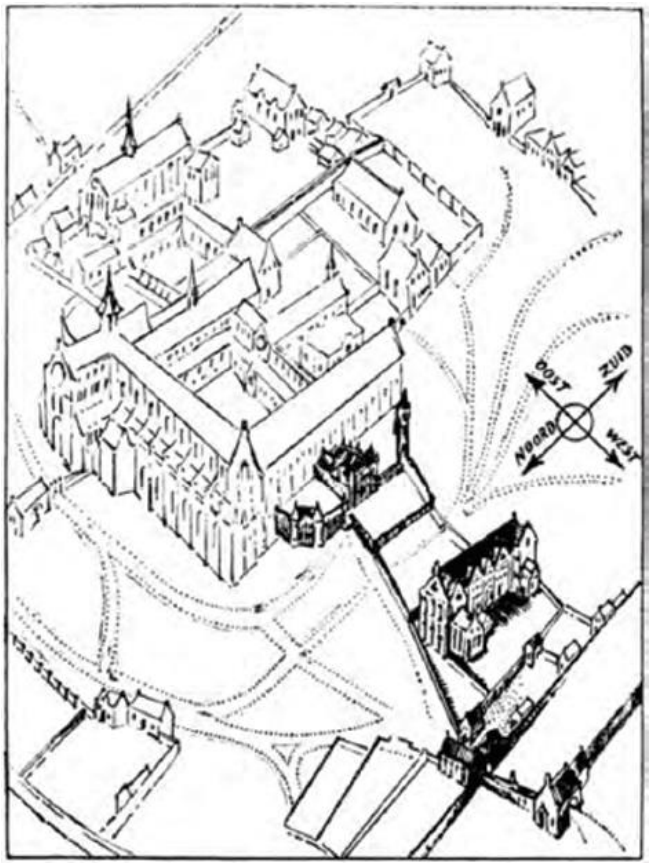

In den aenval , die de Geusen poochden , schoten die der wachte vier hunner mannen doodt, ende dese, daer naer het overige der bende in hunne vlucht vervolgende, hebben ze noch drije rebellen gevangen, welcke corts na 't geval, tot Veurne gehangen wierden.
Het magistraet, willende jegens alle verdere aenlandingen der vyanden in dese Casselrie voorsien, dede twee keeten ofte stallen maecken, een in de duynen , neffens de zee , ende 't andere tot Oost-duynkerck ter plaete ter Yde genaemt.
De wachte hadde daer door eene overgroote uutgestrecktheyt vanden strande onder 'toogh; ende, om dat sy de kuste mochte veylich houden, wiert hun getal, soo van peerdevolck als voetgangers, vermeerdert.

Klooster ter Duynen naar Pourbus – 1580

7 mei 1573 – Verkoop van hoppe – SAP 244

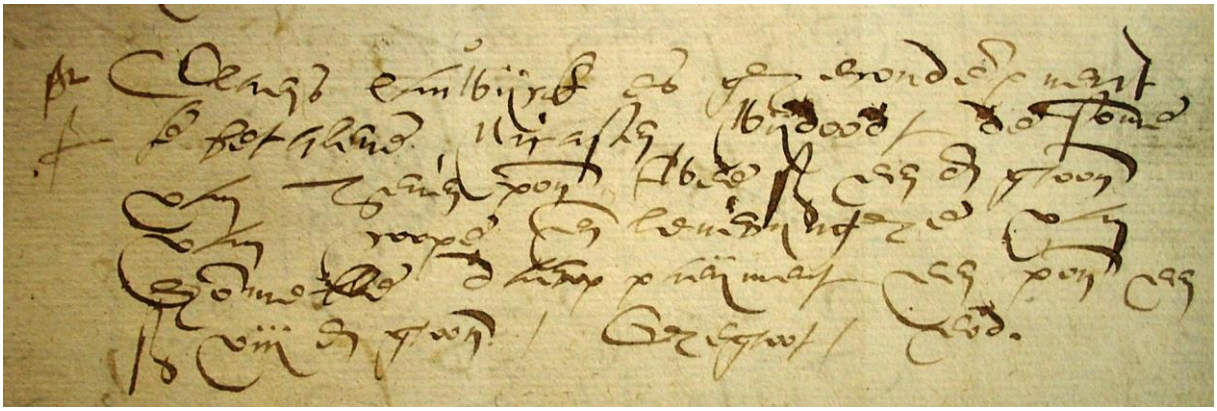

Clays Lauwyck es ghecondempneert te betalene **Nicasen Wydood** de somme van zeven ponden twee schelle een deniers grooten van coope ende leverynghe van hommele – dander payement een pond een schelle viij denier grooten – ghekent eodem

10 mei 1573 – Koop hommel - SAP 244

Pieter Utendale es gehcondempneert te betalene **Nicasen Wydood** de somme van zeven ponden twee schele een deniers grooten van coope ende leveringhe van hommele - daerup payement een pond een schele viij grooten – gheghoot eodem

14 mei 1573 - Zondagsscholen – Resoluties – SAP 467

De schrikwekkende uitvoering van de doodstraffen te Hondschoote en te Ieper dienden als 'exempel' voor de gewone man en om de katholieke godsdienst verder te bevorderen werd het bijwonen van de zondagsscholen verder gestimuleerd.

Daarbij Statueren ende bevelen Heer ende Wet, wel sterckelycke ende met goede expressie dat alle insetene deser stede ende heerlickhede buuten ende binnen gauderende van distributie van de aerme ende onderhoudt by **de stede, disch ende gasthuuze** voortaen alle zondaeghe ende heylichdaeghe zenden heurlieder kinderen zoo wel meyskens als knechtkens ter voorseyde schoole op pene van te verbuerene ende verliesen huerlieder voorseyden onderhoudt ende voorts daertoe bedwonghen tzyne by middele van justicie.
Lastende voorts alle de ghonne die eenighe kinderen houden ten laste van stede, **disch** ende gasthuuse, boven de **vyff** jaren oud, 'tzy knechtkens ofte meyskens,
de zelve kinderen continuelick te zendene ter voorseyde schoole omme onderwesen te zyne zoo voorseyt es ende by die middele de kinderen te houdene van straete, **tryffelynghe** ende spel twelcke de kinderen van joncx brynght tot verleedschap ende bederfvenesse.
Lasten by dese expresselick de meester gheganguert *(geëngageerd)* der voorseyde schoole te houden ghoede rolle van alle kinderen ter schoole commende... ende voorts de ghoede ende neerstighe kinderen te regneren met discrete **zoetigheyt** ende de traeghe, wederspoorighe ofte quaedwillighe met straffe vande **roede**, verbiedende eendyghelicke, omme de zelve straffe, huerlieder kinderen aff te houdene, de meesteren te injurieeren (*Uit te schelden)* ofte qualick toe te spreken op pene ende verbande als boven ende voorts op correctie ter deliberatie van wet.

Tryffelynghe: sjacheren, bij het ruilen of het spelen bedrieglijk te werk gaan.

1 juni 1573 – Groene hoppe gekocht – SAP 244

Anthonis de Wally es ghecondempneert te betalen Jan de Schotterre
vi pond xij schelle misgaders reste ende over de vulle betaelinghe van de coope van **groene hoppe** te betaelen viij van ougst naerstcommende

ghekent ter jughe ende costen

2 juni 1573 – Bomen op het Leckebaerdeken - SAP 331 folio 60

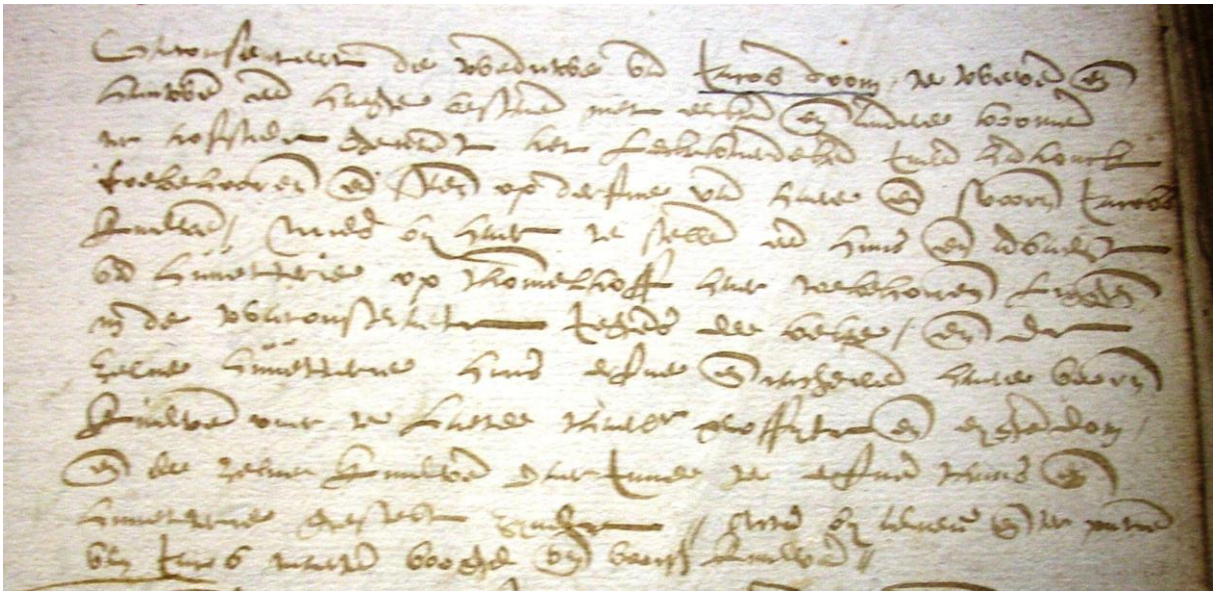

Gheconsenteert de weduwe van **Jacob Doom**,
te weeren ende hauwen een haeghe bestaende met eecken ende andere bomen ter hofstede
ghenaemt **het Leckebaerdeken** in de Hamhouck
toebehoorende staende op d'erfve van haere ende voornoemde Jacobs kinderen,
mede by haer te stellen een huis ende **ambacht van huuvetterie**
op thommelhoff haer teobehoorende ligghende in de **Watoustraete** jeghens de beke
ende de zelve huuvetterie, huus, erfve ende catheilen haer voornoemde kinderen over te laten
thaerliedern proffyte ende eyghendom
ende dezelve kinderen daerinne te erfven thuus ende huuvetterie gestelt zynde

Actum by ordonnantie ende ter presentie van Jacob Maerten voogd van de voorseide kinderen

Swonsdaghs den derden juni 1573 - Hop - SAP¨244

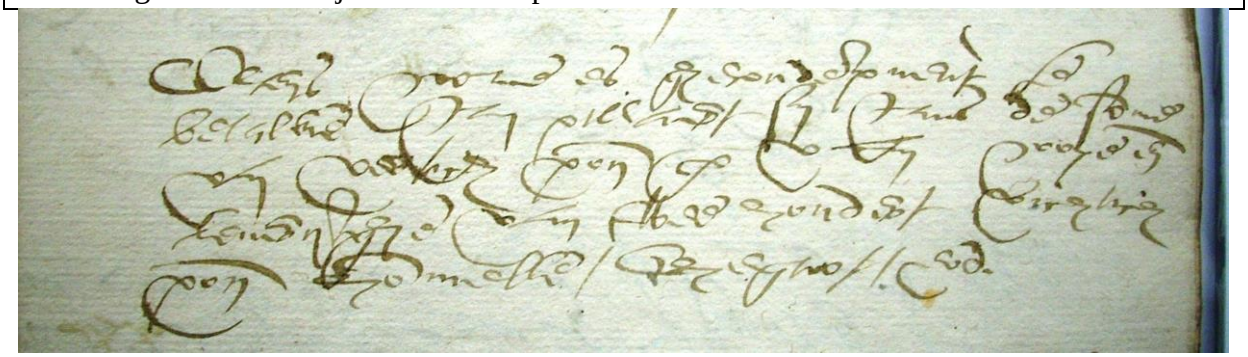

Clays Coote es ghecondempneert te betalene **Jan Pillaert filius Jans** de somme van vertich ponden parisis vancoope ende leveringhe van tweehondert vichtich ponden hommele – Geghoot – eodem

6 juni 1573 – hop – SAP 244

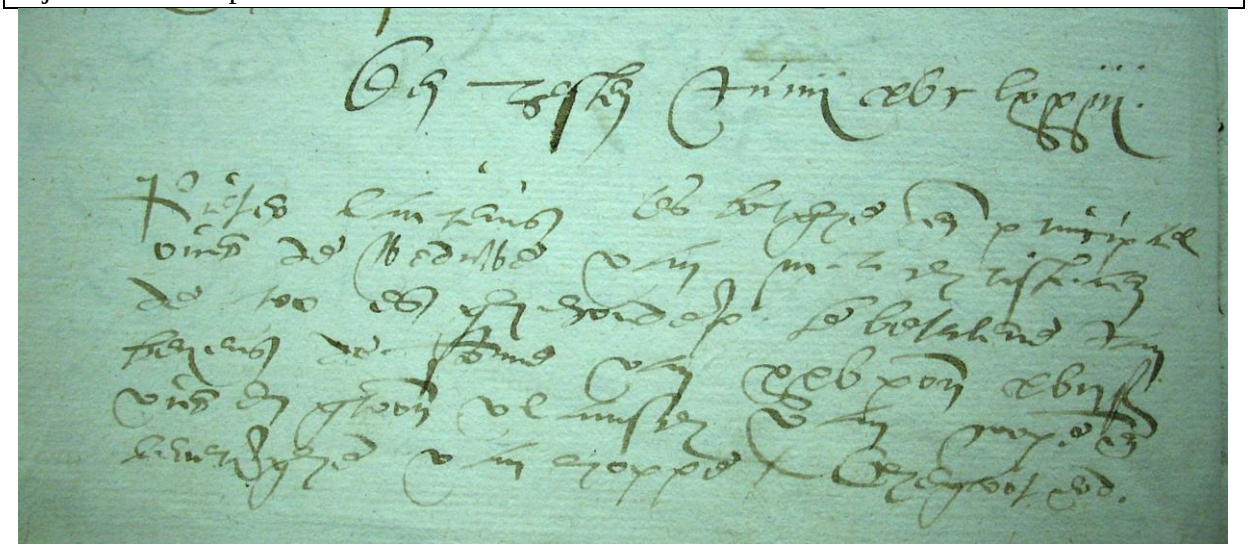

Pieter Lauwers als borgh ende principael over de weduwe van **Meester Christiaen Deroo** es ghecondempneert te betalene **Jan Beyens** de somme van xxv pond xvij schele vier deniers grooten vlamsch van coope ende leveringhe van **hoppe** – Ghehoot eodem.

8 juny 1573 – Hop – SAP 244

Gillis de Bieser filius Jans
es ghecondempneert te betalene **Loys vande Goosteene** als bringher sbriefs over **Joos Godschalck**
de somme van zes ponden xv schele viij deniers vj te ghooten – reste van coope van hommelle – gegroot – eodem

9 juni 1573 – De Hamhoek vergeet te waken - SAP 331 – folio 60 verso

Het is in deze bange tijden dat de wacht van de Hamhoek 'vergat' te waken.
Voor de duidelijkheid van de tekst; een **rotmeester** *is een aanvoerder van een* "*rot*" *of bepaalde legerafdeeling. Kil. "rotmeester, dux militum, ductor ordinum" en "rotmeester, tiendeman, decanus, decurio, manipuli preses, magister manipularis".*

Op 't different geresen voor burghmeesters ende schepenen deser stede,
tusschen den bailliu in de name vande heere over een zyde,
ende de hoofmannen ende **rotmeesters** van de wachte van de **Hamhouck** over andere,
ter cause vande supensie ende achterlaeten van de nachtewake in huerlieder voorseyde houck,
Ende partien gehoirt, hebben de voorseyde opgeroupen hoofmannen ende rotmeesters **gheabsolveert**
ende absolveren hen by desen van de heessche thaerlieden laste ghemaect vut sonderlinghe consideratie
hemlieden nietmin ordonnerende voordaen **goede ende vrome wachte te houden** naer d'ordonnantien daerop gehmaect op pene van ghecorrigiert te zyne naer de dispositie vande placate sconyncx, ons gheduchten heere, ende statuten daertoe ghemaect
actum den ix de juny 73

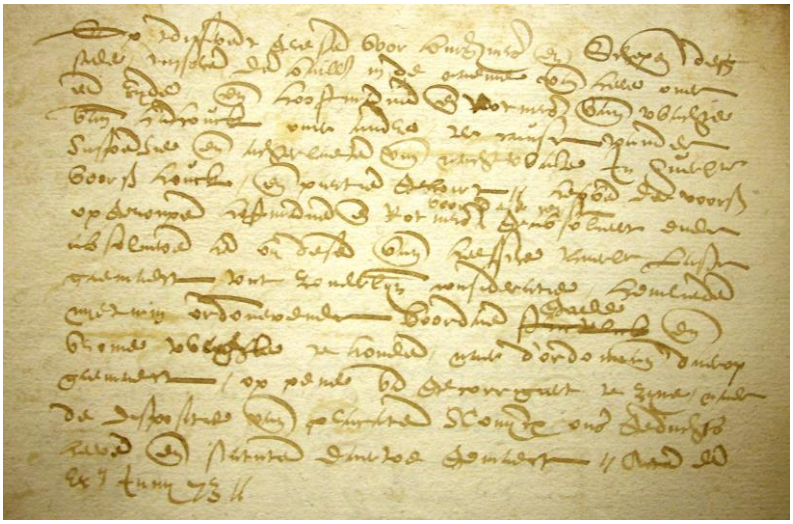

13 juli 1573 - De val van Haarlem - Augustyn van Hermelghem

Op den 13den van hoymaend, zoo men zeyde, zoo was de stadt van Haerlem gegeven in de handen van Dom Frederigo, door groote armoede, want men zeyde dat zy in 17 dagen geen brood en hadden, en daer waren wel 19 honderd soldaten binnen der stede, waer af dat er waren 300 soldaten duytsche die welke waren gegeven hun lijf, en voor alle de andere waren gebrocht ter justicie by den sweirde en gehangen en versmoort wel tot 16 hondert en van de poorterie zoo wasser ontrent 50 gehangen, en alle de andere kregen hun apoyntement met te geven eene groote somme van gelde, waer af dat die van Amsterdam borge waren voor de zelve somme.

7 augustus 1573 – De cassatie van de arrentemente - SAP 467 – Resoluties

Op 7 augusti 1573 - de ghecommiteerden van den heere prelaet
zijn ghecompareert in de camere ter oproepynghe an de burghmeesters ende schepenen,
hebben gherapporteert
dat omme te volcommen de cassatie van de arrentemente
gheweest hebbende ghecontracteert tusschen mijn heere den prelaet ende die van de stede,
zij versochten volcommen ’t hebbene de conditie by de letteren van voorseyde cassatie
gheroert in date van de 29ste maerte 1573.

Blijkbaar waren de afspraken die op de 29ste maart 1573 gemaakt waren tussen de abt en de stad, nog niet uitgevoerd.

12 augustus 1573 – **De issuwe** voor de vertreckenden – SAP 467 - Resoluties A

Ter verghaderinghe van burghemeesters, schepenen ende raedt deser stede
omme te remedieren jeghens de cuerbroeders deser stede
vertreckende in Veurnambacht voor een corten tyd ende aldaer aennemende de ceure,
zonder betaelinghe van stederecht van issuwe,
daerinne doende te cort ende grieff de rechten van de stede
ende voorts vertreckende uut de districte van Veurnambacht daert ’t hemlieden belieft;
es gheraedt ende gheresolveert
dat men te last vande zelve vertreckers ofte een van heurlieden,

zal procederen by middele van justicie ende bedwonghen te betaelen van de issuwe vande stede, uut cracthe van ’t octroye van issuwe van de 10de penninck,
van oude tyden by de grave van Vlaenderen, de stede toegestaen.
Actum 12 augustus 1573

Blijkbaar waren er slimmerikken die Poperinge verlieten en naar Veurnambacht gingen wonen. Dit konden ze zonder dat ze de ‘issuwe’ de taks van 10 % op hun eigendommen, te betalen. Vandaar vertrokken ze echter naar verdere horizonten, zodat Poperinge deze ‘issuwen’ misliep. We zijn er van overtuigd dat de Clainisten die vertrokken van dit systeem gebruikt maakten.

19 augustus 1573 – Assistentie bij de berechtingen - SAP 467 - Resoluties A - Folio 202

Ook in Poperinge zat de schrik voor de geuzen er goed in, vandaar dat men besloot dat de priesters begeleiding dienden te krijgen bij de berechtingen die immers in nacht en ontij konden gebeuren.
Gheordonneert ende ghestatueert by den heere, burgmeesters, schepenen ende raeden
dat zoo wanneer **de pasteuren ofte capelaenen** van de drie prochiekerken deser stede voortan zullen verzocht zyn de zieke te administreren die heilighe sacramente van ’t hoogh weerdigh lichaem van ons heere ende de uiterste olie,
daertoe in tijde ende wijle, ende te vooren, by die van huuse, vermaent **werden 6 mannen van de naerste ghebeurs**,
by daghe emmers voor’t opgaen ende naer ’t scheiden van de nachtwake
Ende **by nachte** emmers na ’t schauwen ende voor ’t scheeden van der nachtwake ghelycke 6 mannen van de zelve wake die ghesonden werden de priestere te doene ghoede ende ghetrauwe bystandt ende gheleet in’t gaene ende keeren,
zoo wel buuten als binnen nemende ghoede oogement oft yemandt nyet en tooghet behoirlicke **reverentie** de heilighe sacramente
ende hemlieden lastende de priestere wel ende ghetrauwelick te beschudden ende bewaeren van alle onghelycke in woorde ofte faicte,
alles op **de boete** van 3 pond parisis te verbeuren by elcke onghehoorsaemheyt ende in ghebreke zinde
ende voorts op arbitraire correctie van de wet
De voorseyde boete een derde ten profytte van den heere, een derde voor den disch van Sinte Bertens ende ’t laetste derde ten profytte van de kercke.
Actum 19 auguste 1573

19 augustus 1573 – Akkerschade – SAP 467 - Resoluties

Op 19 augusti 1573
Bailliu in de name van de heere, burghemeesters, schepenen ende raeden, deser stede van Poperinghe
wesende collegialick verghadert tot reformatie van de laetste cuere ende statuten van de officieren van **de ackerschaede**,
ghemaecdt den **16de in lauwe 1573**
ende deselve wedervolghende by deze,
hebben gheordonneert ende ’t samelick ghestatueert, ordonneren ende statueren bij dese,
dat voordan nyemand, wie hij zij,
hem zal moghen vervoorderen eenighe peerden, merrien, cachtels, coeyen, calveren, schaepen, gheetene, ofte verckens,

cleene ofte groot te houden loopen, leeden, steken ofte laeten loopen
by daeghe ofte by nachte
in eenighe vruchten, ghersynghen, elste, taillie ofte eenighe van de ghoedynghe gheleghen
binnen de schependom ende ceure deser stede ende heerlichede
daer de voorseyde beesten zouden moghen schaede doene
op de boete van 60 schele parsiis te verbeuren voor elcke beeste **by nachte** in eenighe
schaede bevonden, zoo voorseyt es
en op 30 schele parsis van elcke beeste **by daeghe** bevonden,
d'eene helft te proffytte van den heere en d'ander helft ten profytte van de ghonne die 't
beslach doen zal ende zal 't zelve beslagh competeeren d'officieren van de ackerschade,
ommeloopers, voorzitters ende dienaeren van de heere
die eenighe beesten bevinden zoo voor seyt es,
dezelve naer d'oude costume, zullen **schutten** – *gevangen zetten* - ist doenlyck ende zullen
moghen daertoe roupen 2 of 3 gheloofweerdighe persoonen, ghebeurs ofte andere,
eerst ghereet die ghehouden werden met de beslaghene de kennesse te nemen
op correctie.
Die eenighe zulcke schade onderstaan hebben, wert voordan ghehouden binnen de derde
daghe bij twee ofte drie officieren van de ackerschade te doen overzien ende estimeren mids
hemlieden betaelende een redelicken salaris.

19 augustus 1573 – Draperie - **De garenmarkt -** SAP 467 - Resoluties folio 202

Ten zelven daghe, op 't vertooch ghedaen an den heere, wet ende raedt der voorseide stede
vanweghe de gouverneuren van **den weifambachte ende twaelff mannen van der draperie**
ende tot provisie van de ghemeene drapieren,
es by de voornoemde heere burghmeesters ende scepenen ende raedt gheraemt,
gheordonneert ende ghestatueert, raemen, ordonneeren ende statueren by desen,
met expresse verbooden dat voordaene nyemant, wie hy zy van der stede,
en zal moghen **coopen eenighe ghaerne op straeten**, weghen ofte huusen,
daermede handslagh ofte ghebodt doen,
nemaer zal dat ghehouden zyn te coopen ter plaetse ende ghecoustumeerde daeghe van der
ghaernemaert,
op de boete van 40 schele parisis 't elcken contraventie ende overtreedynghe,
te verbueren d'eene helft by den **dynghere** ofte coopere
ende d'andere helft by den **loovere** ofte vercoopere,
te verdeelen in twee deelen, te weten d'eene helft den heere ende d'andere helft den officieren
vande vlaecke, ommeloopers, voorzitters ofte andere officieren des bevindende ofte beslach
doende.
Item, dat nyemant, wie hy zy van de stede en zal moghen coopen, vercoopen, bieden ofte
loovene eenighe gaerne ter voorseide maert ofte daeraen handslach doen om coopene dan
naer den clocslach vanden elf hueren voor den middach, op de boete als boven.
Item, dat gheen vremdelynghe zullen moghen commen op de voorseide gaernemaert om
coopen, zoo zy oick in gheender manieren en zullen moghen coopen eenighe wolle ofte
ghaerne, lettel ofte vele,
tenzy dat alvooren den clocslagh van den twaelff hueren ghebromt ende ghesleghen zy, op de
boete, beslach ende bedeel als boven.

19 en 23 augustus 1573 - De slag van de hommel en de duurte - SAP 467 - Resoluties folio 203

We vinden in deze periode heel wat hopverkopen waardoor we veronderstellen dat de hophandel naast de weverie steeds belangrijker werd. Het feit dat de lange periode van regen er voor zal gezorgd hebben dat de hopoogst slecht was, zal ook een reden geweest zijn om de bestaande reglementering te verfijnen.

Gheordonneert ende ghestatueert bij den heere, burghmeesters, schepenen ende raeden deser stede
dat zoo wie voordaene sal willen hebben slach van den hommele
daertoe vermaenen zal den cnaepe van de waerendeerders van de voorscreven hommele,
die voorstaens ghehouden wert (mits behoirlicke salaris)
te verghaederen synen meesters officieren voornoemd
die gheenen slach gheven en sullen voor anderstont zy by huerlieder voornoemde cnaepe
daertoe zullen ghezonten hebben twee schepenen van de berechte
ende greffier van der wet
in wiens presentie ende kennesse de voorscreven officieren
eenen slach gheven ende maecken zullen
waeroff den greffier houden zal notitie
ende eerlick uutgheven acte t'allen tyde des verzocht zynde.
Actum ende ghepubliceert als boven.

Augustyn van Hermelghem *maakt ons attent dat alles duurder werd.*
Ontrent uytgank van september, begonste het coorn zeere te dieren, want het lange gereynt hadde, zoo dat er vele niet tot perfectie en kwamen,
waer omme dat'er vele lieden dochten dat hier omme was, maer het was goet te ziene dat het **eene plage van Godt** gezonden was, want het eenen schoonen droogen oust was:
maer andere wilden zeggen dat men vele coorn naer Vranckrijk voerde, waer door dat de dierte kwam, want in Vranckrijk hadde het coorn het voorgaende jaer gegolden wel 85 ofte 6 ponden groote de raziere, want men geen en vond,
aldus waerdoor deze dierte hier kwam - laet ik Godt dat scheen,- maer op den 26ste van september zoo was het coorn meer dan een pond groote de raziere betaelt,
en het was derrelijk om zien, want **de maerct geheel ydel** was,
en ook mede en was noyt zulk een dierte gezien van alle eetwaren,
want **de bueter** galt 7 groote, 't welk noyt op dat sayson van den jare zoo diere gezien en was,
en men hadde ook mede **sober neeringe** overal **om den grooten troubel van den lande**,
en op dezen tyd en was ook geen apprentie van eenige, want den wynter op handen was, waer door men geen veranderinge en verwachte.

7 september 1573 – Vier beurzen voor vier arme kinderen - SAP 395 Renten

In persone **Eerw. Heere meester Jacob de Craene**, licentiaet inde rechten,
voor **Lowys Makeblyde**, burhgmeester ende **Gillis de Bergh filius Jacobs**, schepene,
heeft te kennen dat omme de goede jonste ende affectie die hy draeghende was tot den aermen vande stede van Poperynghe
ende tot lavenesse van zyne ziele,
hy ghedelibereert was te begiften ende geeft mets desen by zijne vrye wille,
zonder persuagie ende onbedwonghen den disch van Sinte Bertins binnen den voorseide stede van Poperynghe
de somme van vierhondert pond grooten vlaemsch,

wesende de penninghen hem toestaende ende toebehoirende ter cause vande contracte van huwelicke gemaect tusschen tcomparant ende joncvrouwe **Cathelyne Zwanckaert** zijne gezelnede
in daten vande xxste in ougst xvc vijftich eerst geconfirmeert voor landhouders, schepenen ende cuerheren slands van Vuernambacht, den xxix ste in hooymaendt xvc lj –
de voorseide iijc ponden grooten zullen geemployeert wesen tot onderhoudenesse van vier kinderen by vier buersen ter eeuwigheid,
danaff hy comparant van nu gheeft ende hem ontmaect van deene helft, te wetene van twee hondert ponden grooten omme die te employeren ten behouve als vooren,
Reserverene tzynwaerts dandere ghelicke ijc ponden grooten, zyn leven lanck geduerende, willende dat naere dien tselve ende alle proffyten zullen toecommen de voorseide disch, ten fyne ende behouve als vooren
Ghevende voorts te proffyte van de voorseide aermen, zyn signet, - *zegelring* - een gouden rynghe metghaders eene andere gouden rynghe, te wetene met een poincte van diamant – een robyn ende een 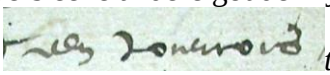 *tonercois*, daertoe een ghouden roedekin ende voorts alle zyn abyten cleederen, zeghelen ende signet, diemen bevinden zal tzynde aflivicheyt om al tselven by de voorseide dischmeester gheimplyeert te zyne ter lavenesse vanden armen, behoudens tgebruyck van dien zyn leven lanck gheduerende
Ende weesende alle op conditie dat de voorseide dischmeesters ende huerlieden naercomers in officie,zullen vervolghen trecht vande voorseide contracte van huwelick jeghens meester **Franchois Koose**, als hebbende in huwelick rjonckvrouwe Marie de dochtere van wijlen Franchois Dehaeck ende van de voornoemde jonvrouw **Cathelyne Zwanckaert**, in haer leven wettelicke huusvrouwe vande comparant
ende voorts jeghens den zelven meester Franchois hem loonende vooghd ende curateur van **Pieter Dehaeck**, zoone van de voornoemde wijlen **Franchois Dehaeck**,
dat ende voor elcke juge als dat toestaen zal ende des nood zynde –
waertoe de voornoemde comparant heeft belooft alle hulpe ende assistentie naer zyn vermoghen.
Actum ten presentie van Jooris vande Goorsteene, gasthuusmeester ende de voorseide disch over den aermen der voorseide stede van Poperinghe accepterende.
Den vijst septembris xvc lxxiij

10 oktober 1573 – De gasthuismeester geven een lening - SAP 395 – Renten

Pieter Makblyde, Joos denys ende Jacob Denys filius Joos als ghasthuusmeesters deser stede, hebben ghecocht jeghen JoosDeHaene ende Magdaleene zyn wyff, ten proffyte vande voorseide ghasthuuse, een erfvelicke losrente van xij pond parsisis tsjaers – den pennynck xvjde – omme c iiijxx xij parisis – vallende altyds den xde octobris – deerste xvc lxxiiij ende alsoo voorts tot der lossynghe te doene met pennynghen van permissie – ende daerinne verbindende twee gemeten lands, erfve ende catheilen, groene ende drooghe, behuust ende behoft – binnen deser stede op de Werfstraete, streckende van vooren ter straete, achterwaerts tot der erfve vande weduwe van Jacob Doom, tzuudhende dhofstede ende lande van Pieter Makeblyde, met zijne consorten, tnoordhende de voornoemde weduwe van Jacob Doom Inninghe naer coustume deser stede
Actum Pieter Everaerd, Loys van Goorsteene, Jacob Baerthier ende Grgorius Cloribus, schepenen.

15 oktober 1573 - Borg over de ontfangher van de raad van Mechelen – Renten SAP 395

Meester Jacob Vande Doene
kent ende constituteert hem borghe over **Wouter Blaze**, ontfangher, duerwaerder ende sergeant vande wapene vande Coninklicke Majesteit in zijnen grooten raed te Mechelen, voor de somme van ijc ghuldene ende daerinne ghecondempneert.
Actum ten camere den xvste octobre xvc lxxiij
Present Nicolas Van Langhemeersch, burghmeester ende Pieter Rouvroy, voorschepene

26 oktober 1573 - De aanstelling van de officieren - SAP467 - Resoluties

Den 26 octobris 1573
Mijn heere de proost deser stede, gheassisteert met mijnheere **Pieter Adriaen**, bailli generael van Ste. Bertens, ende de bailliu deser stede, present burghemeesters ende schepenen ter camere
Op 't vertoogh hen ghedaen van weghe ende by de voorseyde burghemeesters ende schepenen,
heeft voor dit jaer gheconsenteert hen te presenteren in camere, met de voorseyde van de wet, omme aldaer van weghe mijn heere de prelaet van Ste. Bertens
te creëren alle officieren,
zonder prejudicie van de rechten ende authoriteit van mijn voornoemden heere den prelaet, midts by het te ordonneren ende stellen van zijne authoriteyt
ende vut crachte van zijne commissie zulcke officieren als 't hem goeddunckeu zal,
oock zonder 't advis ofte deliberatie van de wet,
newaere de voorseyde van de wet wisten daer jeghens redenen van wederlech als van **heresie ofte publike disfamie**,
welck zij ghehouden werden hem te adverteren

De aanstelling van de Poperingse officieren, al de 'warendeerders' van alle ambachten en gilden, voor het jaar 1574 werd dus onder sterke controle van de abt, door zijn baljuw verricht. Daarbij wilde hij dat men hem op de hoogte stelde of de kandidaat officier 'heeresie of publiek disfamie' verricht had; of of de kandidaat dus een Calvinist was.

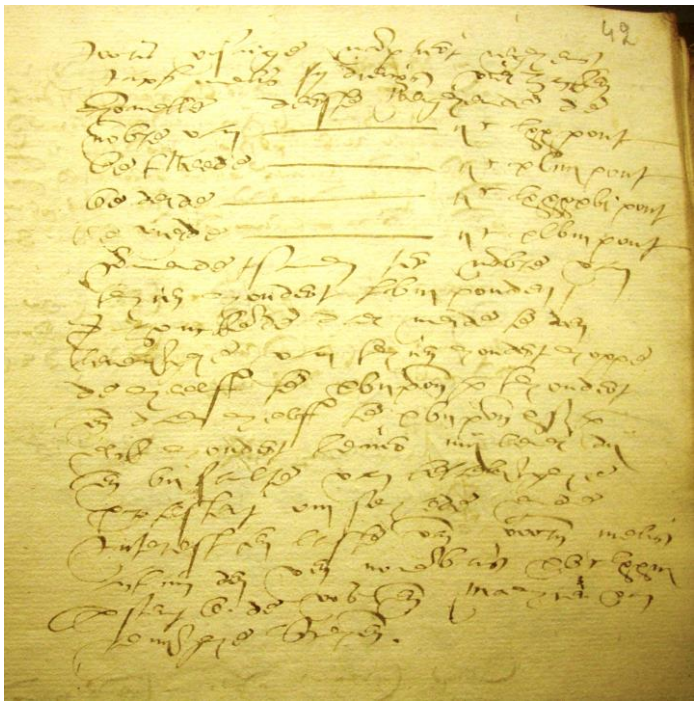

5 november 1573 – Hop - SAP 255 – Namptissementen

Jooris Visaige namptieert jeghens Jacob Melis filius Diericx, vier zacken hommelle deerste weghende de nombre van ijc lxx pont
De tweede – ij c xliiij pont
De derde – ij c lxxxxvi pont
De vierde – ij c xlviij pont
Commende tsamen ten nombre van thien hondert lviiij ponden
Verzouckende daermede te doen leverynghe van zeven hondert hoppe de helft te **xvij ponden parisis ten hondert**
Ende dander helft te xvij ponden x schele parisis elck hondert, lever mij, lever dij,

ende by faulte van betaeltynghe protesteert om schaede ende intereste ten laste van de voornoemde Melis.
Actum den vden novembris xvc lxxiij
Present Daniel Devos ende Mahieu vn Renynghe, schepenen

Ghelicht tvoorschreven
By Jooris Visaige borghe ende principael Jan Pillaert filius jan
Toorconde de handteecken van Gregorius Gloribus ende
Schepenen desen vden xvc

Gezien de hoge prijzen van de hop in dit jaar, geven we hier toch deze voorgaande akte van 'namptissement' mee. In het jaar 1571 – zie de 23 februari 1571- was de prijs van de hop ***3 pond*** *parisis 't honderd. De prijs in het jaar 1573 is opgelopen tot* ***17 pond parisis*** *'t honderd Poperingse ponden.*

5 november 1573 – Maillard van Eenoode borg voor koop van hommel – Sap 395 - Renten

Sieur **Maillard van Eenoode** verbind inde handen van **Jheroon Sluysman**, de block, perssen ende plock van de hommele vande toecommende jaeren ende ghewasse xvc lxxiiij *(1574)* op derfve van **Willeke de weeze van Cois Van Sinpol**, groot xxxc pitten *(300 putten)* ligghende op de **Renynghelststraete,** met de noordhende ant **Reckhoff,** d'oostyde de voorseyde straete, de westzyde **Joos Denys.**
Item een coestal op derfve vande kercke van Ste. Jans ter plaetse daer hy hedent nu woonende es metgaeders ij *(twee)* gryze coeyen ende toebehooren ende voorts generalyck alle zyn goederen, present ende toecommende. Ende dat in bewaerenesse ende contreborghtocht van xis pond iiij schelle grooten voor weclke somme de voornoemde Jheroon hem borghe en principael schuldenaere gheconstitueert heeft
over den voorseyde Maillart Vande Eenoode jeghens **Mahieu de Bucker** van coope ende leverynghe van hommele.
Ende by gevalle van beschaedigheyt der voorseyde somme van penninghen ofte een paertie van die op de voorseyde persoonele ghelde te verhaelen.
Actum ter presentie van Daniel
Devos ende Mahieu van Renynghe, schepene, den vde novembris xvc lxxiij.

De borgstellingen in deze hophandel liepen dan ook hoog op.
We gingen ook eens na welk deel de hop- en de draperievonnissen binnen de veroordelingen uitmaakten. De andere processen nemen we niet op.

Datum	Totaal aantal veroordelingen	Hopvonnissen	Draperie
15 juli 1573	1	1	
18 juli 1573	7	2	4
28 juli 1573	1		
29 juli 1573	4	1	
19 september 1573	3		
26 september 1573	3	2	1 rond bier
30 september 1573	2		1 rond een paard
3 oktober 1573	9	2	3
7 oktober 1573	5	1	
10 oktober 1573	3		

18 oktober 1573	1		
22 oktober 1573	1		
4 november 1573	3		1 rond gerst en 1 rond bay
12 november 1573	8		3
14 november 1573	8	2	1
18 november 1573	7	2	4

Het merendeel van de processen liep dus rond hop en de draperiehandel.

Ghealmpt voorts over erffe den ix novembris 1573

12 november 1573 - Opneming rente met als borg een hommelhof – SAP 395 – folio 8

Sieur **Maillaerd van der Eenoode** verbind inde handen van **Jheroon Sluusman**,
den block, perssen ende plok vande hommele vande toecommende jaere ende ghewasse xvc lxxiiij op derfve van **Willeke, de weeze van Charles van Simpol**, groot xxxc – *300* - pitten, ligghende op de **Reninghelstraete** met de noordhende an **tReckhoff,** d'oostzyde de voorseide straete – de westzyde Joos D
enys Item een coestal op derfve vande kercke van Sint Jans ter plaetse daer hy comparant nu woonende es – metghaders ij – *twee* – gryze coeyen – hem toebehoroende ende voorts generalyck alle zyn goed – present ende toecommende.
Ende dat in bewaerenesse ende conterborchtoch van xix pond ij schele iiij deniers grooten – voor welcke somme de voornoemde Jheroon hem borche ende principael schuldenaere geconstitueert heeft over de voornoemde Maillaerd vander Eenoode – jeghens **Nicasen de Backer,** van coope ende leverynghe van hommele
Ende by ghevalle van beschaedigheyt der voorseide somme van pennynghen ofte een paertie van diere – op de voroseide ghelde te verhaelen
Actum in presentie van Daniel de Vos ende Mahieu van Renynghe, schepenen –
den xij novembris xvc lxxiij

16 november 1573 – Cueren ende statuten omme d'officieren van de hooghe looye ende vuldersperse **–** SAP 467 – Resoluties – folio 205

Cueren ende statuten omme d'officieren van de hooghe looye ende vulderspertse,
ghemaect den xvjde novembris xvc lxxiiij.
Ter verbgaederynghe van den bailliu, burghmeesters, schepenen ende raede deser stede es gheordonneert ende ghestatueert
dat voordaen alle baeyen, 't zy oultrefyne, middele ofte slechte,
die men brynghen zal ter looy om ghetuut ofte witghelooyt te werdene,
zullen den officieren betaelen voor loon ende salaris **3 deniers parisis** van den sticken, lanck zynde 25 ellen ende vandaer ondere,
ende deghonen lanck wesende boven de 25 ellen zullen betaelen 6 penninghen parisis vanden sticke
ende zal dan den drapier ghehouden zyn te vernaeyen de voorseide loy in de baeyen,
op de boete van 5 schellinghen parsisis van elcken stucke,
over te brynghen ter stede, zoowel als andere boeten naer coustume.
Item, dat zoo wat drapier voordan zal willen doen **blauwen ende meeden** – *met mede bewerken* - eenighe baeyen,
wert ghehouden dezelve baeyen, gheblaeut zynde,

voor officieren te brynghene omme aldaer ghewarrandeert te werdene van huerlieder bleau,
op de boete van 10 schellinghen parisis van elcken sticke,
eer men die **meeden** zal. – *met meekrap bewerken om deze rood te verven* -
Endezullen de voorseide officieren hebben een **schanquillon** ofte **assay** – *een lap stof* - omme daerop te waranderene met ghelycke looy als van tuuten,
ende omme ’t selve assay te stellen, werden de voorseide officieren alvooren ghehouden op te roupen de gouverneuren vanden weifambachte ende 12 mannen van der draperie ende voorts ’t selve te communiqueren met **de blaeuverwers ende roodverwers.**
Item, es verboeden wel expresselick dat voordaen gheen roodverwers deser stede
zullen moghen uutleveren ofte laeten uutleveren, transporteren, voeren ofte draeghen uut huerlieder huusen ofte verwerien eenighe laeckenen ofte baeyen, buuten deser stede ghedrapiert ende t’huerlieder huuse ghebracht om verwen,
zonder alvooren van huerlieden vaerwe ghewarandeert ende ghepasseert te zyne by officieren van de hooghe looye ende vulderspertse,
up de boete van 10 schele parisis van elcken sticke, ten laste van den varwere,
ende zoo wanneer de voorseide officieren ’t coleur nyet goed en vinden zullen ’t selve lasten te verbeteren.
Item, omme ’t selve commoncieuselick ende met bequaeme middelen te volcommene,
wert den verwere ghehouden voor warandatie d’officieren te vermaenen ofte doen vermaenen,
dat hy lakenen ofte baeyen heeft te waranderen van huerlieden coleur zoo voorseid es,
naer ’t welcke de voorseide officieren zullen huerlieden transporteren ende vinden ten huuse van den roodverwere ende aldaer ’t ghoed waranderen ter ghoeder trauwe,
daeraen druckende ’t ghecoustumeerde **vaerweloot** deser stede,
welck loot zy met hemlieden brynghen zullen ende t’huerlieder costen,
mids daervooren ende voor salaris heffende vn den varwere, te wetene van elcken sticke lanck 20 ellen ende vandaer nederwaert 3 schele parisis, ende zal dezelve warandatie gheschieden in de wintere van Bamesse tot Lichtmesse, ’s voornouns te thienen ende tsachternouns te twee hueren, ende in de zomere van lichtmesse tot Bamesse, tsvoornouns ten neghene ende tsachternouns ten tween heure.
Item, es verbooden ende gheinterdiceert wel strickelyk dat voordan nyemandt, wie hy zy,
hem en vervoordere te staene ende juge te wesene over eenighe ghoedt, ’t zy lakenen ofte baeyen, by hem ghedrapiert, ghevult ofte bestelt,
nyet meer in ’t overhaelen vanden eerste huere dan van den tweeden heure,
tuuten warandeeren ofte oplooyen e
nde dat op de boete van 10 schele parisis van elcken sticke,
’t welcke zonderlynghe zal staen, grypen ende onderhouden werden zonder eenighe dissimulatie ofte verdrach.

16 november 1573 – Keure voor de bestelders van de maerckt – SAP 470

Ceure ende statuyt omme de bestelders van de marckt ghemaekt bij den balliu, burghmeesters, schepenen ende raeden der stede van Poperynghe op den xvj 9bris 1573

Al vooren alle de gonne die weghen zal met schaelen inne **jaermaerckt ende andere marckten** ofte in huusen ende wynckels int vercoopen van de **booter, caes** ende derghelicke vette ofte drooghe waeren,

werden ghehouden heurlieden **schaelen**[1] te hanghen,
ruim één halfvieren[2] voet los van de stalberden[3] ofte onder dackberde op een boete van xx – *twintig* - schele parisis[4] bij de bestelders,
houdende voorts heurlieden blaeden ofte schaelen zuiver ende **zonder bacte**[5] op een ghelicke boete van xx schele parisis.
Item dat voortaen alle die staen sullen met craemen, taefels ofte bancken met een nombre van goede[6], tzij botere, caes ofte dierghelicke waeren, zullen moeten staen bij andere en **in orden** en sullen die van de stede hebben t'voorstaen alles op de boete van x schele parisis ten proffiete als boven zoo wel **ter ouden als ter nieuwen marckt.**[7]
De kramen moeten dus op orde staan waarbij deze van Poperinge het eerste zullen staan, gevolgd door de kramen van de vreemdelingen.
Item dat alle halfve cruicken, sullen moeten houden drye stoopen byer maete, een **bequet**[8] twee stoopen gheheele maeten, een half bequet eenen stoop ende een pinte sal houden van vier ende byermaete als boven
ende sal de melck in der voughen vercocht werden bijde voorseyde maeten en niet min houdende op de boete van v schele parisis van elcker maten, metgaders de melck verbeurt ten proffyete als boven en voorts by de officieren de maete ghebrocken te zijnen
Item dat alle cutsers[9] ghelicke ofte
Folio 153
vercoopeghes van wat goede dat zij, sullen ghehouden zijn te staen op een zijde ende cante van de **zuyvelmarckt**, ter ordonnantie ende beschickynghe van de voorseyde officieren zonder het printen van de voorseyde marckt te belemmeren op de voorschreven boeten van v schele parisis op beede de maerckten.
Item dat geen vercoopers, cutsers ofte cutseghen eenich marcktroof ofte voorcoop doen en sullen, niet meer onder weghen, bij afcoopen dan buuten, ofte binnen de marckt, nochte oock in de marckt commen ofte senden vut heurlieden naeme, voor dat de clocke twaelf uren gheslaghen wert, om die vande stede ende om die van buutten niet voor den een uren naer de noenen ende die ghesleghen wert op een boete van xx schele parisis, elcken zonderlynghe zoo wel ter nieuwen als ter ouder marckt
Item dat niemant, wye hij zij, insetene ofte vremde, vercoopers, cutsers, cutseghen ofte anderen die hem met die voortcoop niet en ghenieren, voortaen en sullen moeghen coopen booter, caes, eyeren, melck, raepen, appels, kieckens, cappoenen, nochte eenigherhande eetelwaeren inne voorseyde zuivelmaerckt ende tselve wederomme voort vercoopen, jaeghende alsoo op den prijs van goeden de verdruckynghe van de schaemel ghemeente op een boete van xx shele parisis, telcken reise des ghebeurende
Item dat alle de sticken boeter sullen moeten gheven merckelicken
Folio 154
ofte behoorelicken vutslach op een boete van v schele parisis van elcken ponde, ende de boeter verbeurt ten proffiete van de voorschreven warrandeerders naer oude rechten ende costume

---

[1] Schaelen = weegschaal
[2] Halfvieren voet = wel een heel eigenaardige manier van uitdrukken. We denken dat 1 halfvieren zoveel is als 1 achtste van een voet.
[3] Stalberden – stal – berden = borden – dus dit betekent zoveel als hun houten winkelkraam.
[4] Schele parisis = schellingen of schillingen Parijse munt
[5] Zonder backte – Er mag dus niets aan blijven kleven.
[6] Goede : goederen
[7] Ter ouden als ter nieuwen markt – De oude markt is de huidige markt te Poepringe; de nieuwe markt is het huidige Bertenplein.
[8] Bequet – bekerglas.
[9] Cutsers en cutseghen = grootopkopers

Item dat niemant sal moeghen stellen eenighe craemen van laeckenen, lijnwaet, coussen, meerserie ofte andere coopmanschepen, geen gheneers hebbende metter zuyvermarckt dan te zuudzyde over de greppe van de oude marckt, ten fine die de voorseyde zuyvermarckt geen beledt en doen anders sal alle goed bij ghelicke goede in ordre staen soo als van ouden tijden op een boete van x schele parisis van elcke craeme ende dat gheweirt te zijn ten laste van de defalliant
Item dat niemant, wij hij zij, jonck ofte oudt, hem en vervoordere op voorseyde zuivermarckt nochte in andere plaetsen vande gheheele oude marckt eenighe vuilligheyt te werpen, mesch te draegen, ofte zijn ghevouch te maecken op de boete van v schele parisis telckers reyse, ende te verhaelen op vaders, moeders, voogden, meesters ofte vrauwen van de kynders ten proffiete als boven.
Item dat de voorseyde beslaeghers en boeten sullen ghe-int ende gheexecuteert wesen, reelick ende bij faicten, ende in ghevalle van oppositie recht bij de jugien mits namptisatie ter pericle van de boete ende costen ten laste van den opposant t'en onghelicke, procederende
Actum ten daeghe ende jaeren als boven en ghepuliceert den 22ste der selve maent
Phl. Raulé
Publicatie der inhout voor en staende **xxxj xbre 1604**
Toorconde P. Deroode

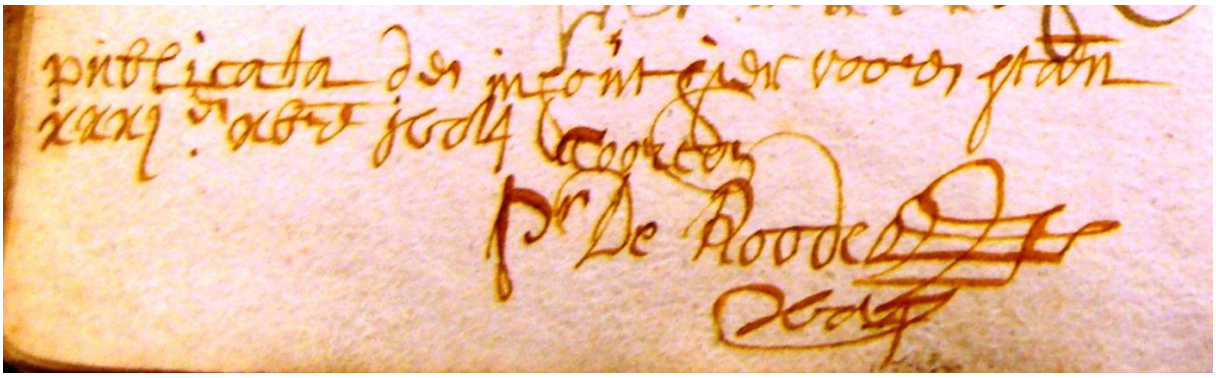

Register van vonnissen –SAP 244

We halen uit deze register nog enkele veroordelingen:
18 november 1573
Mayken de weduwe van Charles Liebaert es ghecondempneert te betalen **Jan de Paepe** de somme van xvij pond parisis reste van cleren van de ambaechte van Vleesschauwer ghedaen by **Charel,** de zone vande verweerdere – Gerekent ende costen eodem

Saterdaegh 22 november 1573 – 12 veroordelingen
Charle Oliver es ghecondempneert te betaelen meester **Geraert Bernaert** de somme van x pond parisis van eenen beite an syn been – gheghoot ter erfve
Gillis Colen es ghecondempneert te bethaelen **Augustyn de Baerdemaekere** de somme van xv pond xiiij schele xiiij denier grooten, reste van leveringhe van **biere ende hommele** – gherekent gelts – gheghoot eodem
Jacob Kiecken es ghecondempneert te betalene **Jan van Doene** de somme van xv pond xvi schele grooten van coope van **hommele**

Saterdaeghs 28 november 1573 – Er zijn 10 veroordelingen. Daarnaast is er nog een aparte regeling voor **Gadifer Arnout:**
Gadifer Arnout comparerende in de camere om te hebben consent van bier te vercoopen, heift erkent ghewoont thebbene in **Inghelant** ende zyne huusvrauwe gheleghen zynde van

twee kynderen, gheift de selve kynderen over zynen wens om te doen doopen ende christen doen naer costume van de lande daertoe doende. Daer aldaer gheen priesters en was – welcke al gheschiede te **Cromfort** – ende zyn de selve kynderen christinen ende begeren by de voornoemde wet – balliu protesterende es ghestelt onverledt.

We vinden wel een Jasques, maar geen Gadifer Arnout op de lijst van de veroordeelde Calvinisten.
Gadifer Arnout is als Calvinist naar Engeland gevlucht. Zijn vrouw is daar van 2 kinderen bevallen die hij toch katholiek wilde latne dopen. Hij heeft zich dus bedacht. Hij is terug gekomen en wenst nu bier te verkopen. De baljuw is er tegen maar men laat Gadifer toch starten met het verkopen van bier.

16 november 1573 – Zuivelmarkt – SAP 467 - Resoluties A

Item dat nyemandt zal moghen stellen eenighe craemen van lakene, lywaet, coussen, meersserie ofte andere coopmanschepen, gheen ghemeens hebbende metter **zuvelmaert** dan ter zuudzyde van de greppe van de oude maerct, ten fyne die de voorseide zuvelmaerct gheen belet en doen.

17 november 1573 – Verboden te schuufelen – SAP 467 - Resoluties A

Dat nymant en besta by avende ofte by nachte te ontyde op maercte, straete ofte andere publieke plaetse **te schuufelen**, **huulen ofte ander onbehoorlick gheluut** te makenen, teeckene van quade,
op de boete van 3 pond parisis ende op peine van gheleyt te zyne in stricte vanghenesse ende dat by een yeghelick dies bevindende, waertoe men aen allen dies bevindende macht ende authoriteyt gheeft, van ’s heerens weghe,
omme alzulc persoon voorts gheexapmineert ende ghecorrighiert ’t zyne arbitrairelick ter discretie van de wet
Actum 17 november 1573

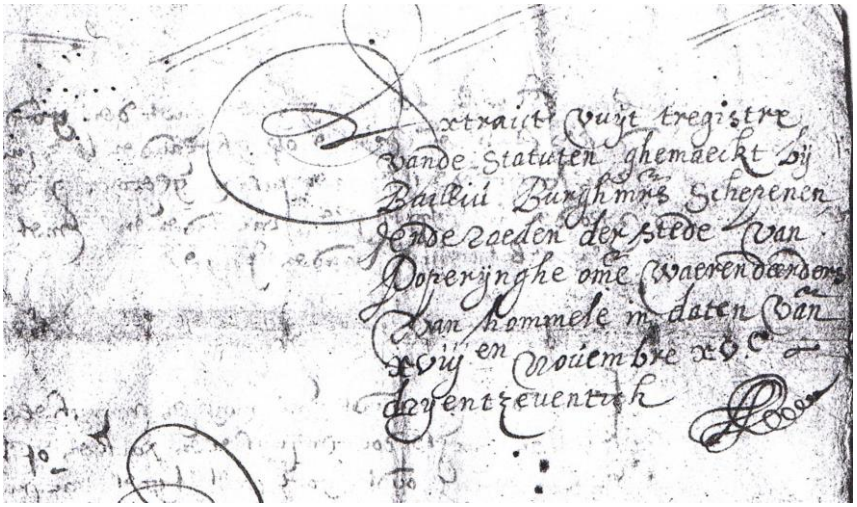
Extraict vuyt tregistre
vande Statuten ghemaeckt bij
Bailiu Burghmrs Scheperenen
ende raeden der stede van
Poperijnghe omme waerendaersom
van hommele in daten van
xviij en Mouembre xv°
dryentseuentich

18 november 1573 - Reglement op de teelt, bewerking en handel van de hoppe in Poperinge, - Resoluties A

Het is niet te verbazen dat in een jaar waarin de hop wel erg duur wordt, men het statuut rond de hophandel

Cueren, statuyten ende ordonnantiën ghemaeckt, vernieuwt ende gheamplifiert by de bailly, burghemeesters, schepenen ende raeden der stede van Poperinghe omme de warrandeerders van hommel den XVIII november XV° LXXIII.
1

Alvooren men last ende beveelt expresselick allen ende een yghelicke, insetene deser stede ende herlichede, buyten ende binnen de port, soo wie dat hommele doet winnen en de plocken, dat hy die suffisantelick drooghe ofte doet drooghen, ten contentemente ende ghoeddyncke van de officieren, voor vutleverynghe, daerinne bewaerende de cooper, vercooper ende naeme van stede.
2
Item men verbiet ende interdiceert by dese dat nyemant hem en vervoordere, wie hy sy, eenigh uutlandsch ghoet, buuten Vlaenderen ghewassen, ofte oock in de lande van Aelst, te mynghelen met de ghoede deser stede en de cuere, ghehouden te syne van valschede ende overzulcx ghecorrigiert te wordene, in exemple van andere, met boete, ter arbitraige ende discretie van juge.
3
Item dat nyemant zal moghen menghelen, packen, zaken ofte doen menghelen, packen, zacken, eenigh oudt ghoet met ’t gonne van de nieuwe ghewasse, up de boete van 60 ponden Vlaamsch elcke hoop, baele ofte zack ende voorts op andere correctie.
4
Item dat nyemant en zal vermoghen te drooghene eenighe hommele naer dat die eens verbrauwen is, up de boete van 60 ponden ende voorts ghecorrigiert te zyne voor valschhede ter discretie van wet.
5
Dat nyemandt hem en vervoordere eenighe hommele te lamloyen ’t zynen huyse op heynsels ofte op zyn [ ] maer zal die ghehouden zyn tot de lemloye te voeren deser stede up de boete van 60 ponden parisis.
6
Item alwaer de schaelmeester de zelve hommele ghetrauwelick weghen zal, ofte doen weghen, zonder fraude ofte bedrog, ghevende een yghelick ’t zyne, ende ontfanghende voor zyn salaris voor weghen, van elck hondert pont, naer costume.
7
Item ten bewaerenesse ende gherustigheyt van een yeghelick, zal de schaelmeester voordaen zoo over hem zelve als andere uut zyne naem weghende, behoorelicke eedt doen, ghetrauwelick te weghene en de elcke ’t syne te bewysene, zonder fraude ofte voorsienigheyt.
8
Item gheene zacken zullen moghen beweight worden ter schaele daer meer dan vier woelstocken in werden, op de boete van 10 ponden parisis voor ieder zack.
9
Item men zal gheene groene stocken moghen steken in eenighe zacken noch oock gheen ander stocken in steken die exederen de dickte van vier duimen ende dat op de boete van 10 ponden parisis van elcken zack.
10
Item om dieswille van de coopmanschap van hommele zeer variabel es, lichtelick ryzende ende daelende, zoo dat die niet langhe op eenen ghelycken prys en staet ende dat men ghewone es ’t allen tyde van de jaere hommele te coopene ende te vercoopene, soo es van nyeuws gheordonneert dat men voordaen register zal houden, daerinne gheteeckendt zullen worden alle de slaeghen ende pryzen vande jaere welck register zal rusten onder de greffie van de wet deser stede, ter bewaernesse van alle coopers ende vercoopers, die daeruut zullen moghen acte lichten, ’t allen tyde alst hemlieden believen zal, betaelende van acterecht ghecoustumeert 4 schelle parisis.
11
Item, zoo wie voordaen zal willen hebben slach van hommele, zal daertoe moghen vermaenen de cnaepe van de waerdeerders die voetstande ghehouden wert te verghaederen zyne

meesters, die gheen slach gheven noch stellen en zullen voor ander stont zy by haerlieden voorzeyden cnaepe daertoe zullen gheroepen hebben twee schepenen van berechte (ofte andere by ghbreeke) ende de greffier van wet, in wiens presentie ende kennesse de voorzeide officieren den slach van hommele gheven ende maecken zullen.
12
Item, van ghelycken wert de cnaepe van Waerdeerders ghehouden zyne meesters te vermaenen ende verghaederen ‘tallen tyde dies versocht zynde om warandtie te doene, soo wel voor vreemde als voor insetene, daervooren ende voor alle andere vergaederinghen van de officieren, zyne meesters, omme slach ofte anderszins, ontfanghende van de verzouckers van die, over salaris, ’t elcker reyse, 2 schelle parisis.
13
Item de voorseyde officieren werden ghehouden op verband van hemlieden eede, ter vermaeninghe vande cnaepe, te commen om te warandeeren ofte slach te ghevene op de boete van 2 schelle parisis elck officier, ten waere redelicke excuse, employeerende de zelve boete ten profycte van de ghonne hun present doende, by smaldeel ofte anderssins zoo zy ten accoorde werden.
14
Item de voorseyde officieren zullen ontfanghen van warrandeeren volghende d’oude costume, te wetene, beneden de duust elck 2 schelle parisis, ende boven de duiste elck 1 chelle parisis van elcke hondert (ten coste van onghelycken).
15
Item de voorseyde wardeerders vermaent als boven (om slach te gheven) zullen ontfanghen over salaris van slach van hommele te gheven 14 schelle parisis ende de cnaepe over vermaend van zyne meesters 2 schelle parisis, mitsgaeders over vergaederen van schepenen ende greffier, ghelycke 2 schelle parisis.
16
Item dat voordaen gheene hommel van buuten de stede ende cuere ghebracht ter schepe, waeghene, halse ofte anderssins en sal moghen ghehuust, ghelost ofte ghezoldert werden, binnen de stede ende cuere, nyet meer buuten dan binnen de port, ten zy alvoorens de voorseyde officieren danoff de permissie hebben ende ’t zelve ghoedt warandeeren en de passeeren, op de boete van 6 ponden parisis van elck baele ofte zack ende in ghevalle zy ’t ghoedt vonden faultich, schadigh ofte anderssins quaet, zullen dat corrigieren by de brande, uutsegh ofte anderssins, ‘thaerlieden discretie, ende zoo zy in concientie bevinden zullen van noode zynde, tot welvaert van ’t gemeente hemlieden daertoe consenteerende, die van de wet, indien ’t hemliden goeddynckt.
17
Item dat voordaen nyemandt zyn zelfs hommel zal moghen zacken ofte packen, doen zacken ofte packen in eenigher maniere, op zulcke boete ende correctie als de juge stellen zal, maer zal alle hommele binnen der cuere zynde, gheene ghezondert, voordaen ghepackt ende ghezackt worden, ten minsten by wille van ghezworen zackers, daertoe in ghetalle van zesse by de wet gheordonneert, dewelcke op ’t verband van eede ghehouden werden den cooper ende vercooper te bewaeren, ontfanghende voor huerlieden salaris en aerbeyt 2 schelle parisis van elck hondert, te wetene voor ’t ingheven ende zacken ende zullen de voornoemde zackers alle zacken by hemlieden ghemaeckt teeckenen ende mercken met hemlieden merck daer ende zoo dat dat bequamelick doenelick wert, op correctieende destitutie.
18
Item in de ghevalle de voorseyde zackers bevonden ghemynghelt ghoedt, ofte oudt met nyeuwe, mul ofte ander ghebreckelick, valsch ofte quaed ghoet, contrarie de voorschrevene ordonnantiën, werden ghehouden op hemlieden eedt, danoff advertentie ende kennisse te doene de voorseyde waardeerers van hommele, op correctie van wet. Omme by de zelve

officieren, ’t zelve ghoet voetstaende ghewarrandeert ende ghevisiteert te zyne, naer d’uutwyze van de voorschrevene ordonnantie ende statuten, zonder eenighe dissimulatie, oogluukinghe ofte verdraeg.

Ghepubliceert ter halle den XXIII november XVcLXXIII.

15 november 1573 – verbod op grote bruiloftsfeesten – Resoluties

De moeilijke, dure tijd, weerspiegelt zich ook in het verbod op de grote bruilofsfeesten.

Gheordonneert dat voortaen in alle bruiloftfeesten gheen meerdere vergaederinghe gheschieden sal dan van **twintig paar volcx**, tafelsittende ende ghetende persoonen, verbiedende de bruudeghom ofte syne vrienden, metsgaders de vrienden van ’s bruudsweghe, te nooden, vergaederen ofte laeten vergaederen, **boven de veertigh persoonen**, wie dat zy, up de boete van 3 pond parisis
ten laste van de bruudeghom ende van elck persoon ’t zy man ofte vrauwe, daerboven bevonden,
zoo wel binnen als buuten de port,
te bedeelen de voorseyde boete in drien, te wetene den officier ’t beslagh doende, dekercke ende den disch van Ste. Bertins
Ende zullen van dien toezicht nemen ende beslagh doen de baillu, ampman ende de dienaers van de heere.

16 november 1573
Item dat in gheene andere feesten, kerckganghen, maeltyden, kermissen ofte andere, voordan hoogher getal zal moghen ghenoot werden, ofte ten maeltyt wesen, dan van **20 personen**, up ghelycke boete als boven

Een wever heeft schulden
François Back kendt schuldich zynde Gillis de Berch filius Jan – de somem van iiijxx ponden parisis van huusheure gevallen te halfoegst laetstelden ende in reste vande jaerscfhaere lxxij – te bertalen in beliefve Gillis – van de loopende jaerschaere die vallen zal hoaf ougst lxxiiij – de voroseide Back verbindende ij getauwe – een coetse – een lys – een vilvlaecke – xxiij drochvlaeken – een schee – ij spoelwielen – een tafereel van Sint Jans onthoofdynghe – een schabelle tafele ende generalick alle zyn goedynghen ten huse daer hy Bck woonende es, omme by ghebreck van betaelqynghe al tselve an die voroschreven verbonden goedynghen te verahelen
Actum den xix november 1573
Present Jan Wyts ende Gillis van Bethleen, schepene

12 december 1573 – De messagier van de kamer komt op voor zijn rechten - SAP 244

Ghehoort by burghmeesters ende schepenen deser stede tgheschil ende different voor hemlieden gheresen tusschen **Anthon Maes** als messagier ter caussen van zijn officie, heesscher over eenen zyde
Ende **Franchois Philips,** duerwaerdere van den camere ende **Jasper Philips,** pandvercoopere, der selver stede, verweerders over anderen
Alle dienaers van de selve burchmeesters ende schepenen ende van huerlieden wetcamere ter causen ende noopende de wettelicke insinuaties die daghelicx vallen te doene an persoonen

woenende buiten de keure ende heerlichede des selven stede in cas van arreste ende anderssins
Ende ghehoort de debatten van beede partyen ende op al gheledt,
hebben burghmeesters ende schepenen voorts gheordonneert ende (omme alle gheschillen in toecommende tyden te schuwen ende te neder te legghen)
ordonneren by desen dat van nu voortaen de voornoemde verweerders ende verweerders naercommers in officie,
hemlieden verdraeghen sullen *niet* meer enighe derghelycke **insinuaties te doene** – *of dagvaardingen te gaan brengen* - buuten den voornoemde kuere –
het officie van de messagier anghaende als verweerder gheenssins 't onchieren maer zullen den heesscher als messagier ende zyne naercommrs in officie danoff vredelick laeten ghebruuken,
tenzy inde absentie van de selven messagier die ghezonden werdt den burghmeester van de commune ende in zyn absensie den burghmeester van de wet,
te adverteren van zyne vertrecken ende tydt van zyn absentie in welcken ghevalle de verweerder in officie naercommers in officie zullen vermoghen ten instantie van partien de selve insinuaties te doene
hebbende alvoren consent van een van de burchmeesters als boven ghesien,
hebbende acte van arreste oft van andere insinuatie te doene
en dat al volghende doude usancie ende possessie van de voorschreven messagier die van ouden tyden in sulcken gherecht zyn gheweeest ende de selve insinuaties ghewoone zyn van doene
actum ten voornoemde xij de december xvc lxxiiij tich

1 december 1573 – Don Louis de Requesens vervangt Alva - Augustyn van Hermelghem

Ontrent de maend van december, zoo was 't dat den gouverneur **Don Loys**, den grooten commandeur van Castillien, gezonden van den koning om te gouverneren deze Nederlanden en om te wezen in de plaetse van den Duck Dalbe, en tot Brussele zijnde ontrent 14 dagen, zoo is den Duck Dalbe vertrocken duer Vranckrijk met veele Spaenjaerden.
Omtrent dezen tijd, midts dat er vele van den Duck Dalvens volk gecasseert was, want de leger op ghebrocken was van voor **Alckmaer,** zoo hebbender vele geloepen in Braband den landtsman veel ongelijk doende, en vele allomme gevangen.

16 december 1573 – Jan Daten en het bier van de baljuw - SAP 244

Es gheordonneert ende bevolen **Jan Daten**,
thresorier van voorleden jaere van weghen burghmeestes en schepenen
dat hy meester **Pieter VanderLynden** als balliu
zal doen betaelen int vriendelycke of by missiven assise ende impost vande biere ende wyne die hy zijn jaer gheduerende inghedaen ende ghesleten heift binnen zynen huuse

Actum desen xvij den december xvc lxxiij

25 december 1573 - Augustyn van Hermelghem

Ontrent Kersdag, eene maent te vooren, zoo was **Middelburg in Zeeland** zeere benauwt van broot, want zy lange gehouden hadden jegens die van Vlyssinge, en meer andere rebellen die hun benauwten,
maer de schepen van onze zyde groot devoir doende om Middelburch te victaillieren,
maer de Guesen hadden alle de zee zo sterck beset,
zoo datter kwaed was om duere te geraken, maer zy kregen twee schepen met coorn duere, daer mede zy wat getroost waren,
want zy hadden wel 5 weken geheeten brood van raepsaet ofte lynzaet,
en hadden geheeten honden, katten en alle gedierte,
en bin deze middlene tijd zoo slougen zy ook geld, vierkant ruytewijs en dat van zilveren croesen en andere juwelen: op d'eene zijde staet niet met allen, en op d'andere zyde deze letters: D.R.P.F. Middelb. 1573 i. Deo, Regi, Patriae fideles Middelbrugenses.

De roode lijnen geven de bewegingen der Geuzen aan van uit hun drie steunpunten:
van Den Briel uit: - - - - - - - -
van Vlissingen uit: + + + + + + + +
van Enkhuizen uit: . . . . . .
- - - - - - - : Grenzen der gewesten.
———— : Dijken.
Medemblik
Enkh.
Edam
Haarlem
Leiden
Delft
Den Briel
Zierikzee
Veere
Middelburg
Vlissingen
Antwerpen